

ประวัติและวิถีมอแกน ชาวเลแห่งอันดามันไทย

โดย
สำเริง เขยชื่นจิตร์

โครงการ **Tsunami Aid Watch** เป็นโครงการหนึ่งของมูลนิธิ ไฮน์ริค เบิลด์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยความร่วมมือของบริษัทที่ปรึกษาและทรัพยากรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มูลนิธิ ไฮน์ริค เบิลด์ (**Heinrich Böell Foundation: HBF**) เป็นองค์กรไม่มุ่งหวังผลกำไรที่มีแนวทางการดำเนินงานและนโยบายที่สอดคล้องกับพรรคกรีน (German party Alliance 90/The Greens) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเบอร์ลิน เมืองหลวงของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เป็นหน่วยงานที่เน้นการดำเนินงานที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนทางความคิดที่เปิดกว้างระหว่างผู้คนในสังคมโดยไม่มุ่งหวังผลกำไร เป้าหมายหลักของมูลนิธิคือการให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาการเมืองทั้งในประเทศเยอรมัน และต่างประเทศอื่นจะนำมาซึ่งการสนับสนุนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม กระตุ้นกิจกรรมทางสังคมการเมือง และสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน โครงการ **Tsunami Aid Watch** เป็นโครงการพิเศษโครงการหนึ่งที่จะเชื่อมโยงกับโครงการการติดตามความช่วยเหลือ (**Development Watch**) ที่มูลนิธิไฮน์ริคเบิลด์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ริเริ่ม และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา

บริษัทที่ปรึกษาและทรัพยากรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (**Southeast Asia Consult and Resource Co.,Ltd. (SEA – C.R.)**) เป็นบริษัทผู้ให้คำปรึกษาที่มีสำนักงานปฏิบัติการในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นองค์กรที่มีศักยภาพที่โดดเด่นในด้านการให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนา การพัฒนาองค์กรและอำนวยความสะดวก โดยได้นำมุมมองทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย และมีความแตกต่างกันมาใช้ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ว่าจ้างทั้งจากภาคเอกชนและภาครัฐอย่างเต็มที่

ประวัติ และวิถีมอแกน ชาวเลแห่งอันดามันไทย

ผู้แต่ง: สำเร้ง เขยชั้นจิตร

บรรณาธิการภาษาไทย / อังกฤษ: วไลทัศน์ วรกุล, เวด เมื่อกี้ และ ลาร์ช เคราช

ผู้แปลไทย-อังกฤษ: ศักดิ์เกรียงไกร ปัญญาวัตร, กฤษณะ ปัญญาจันทร์

ปกและรูปเล่ม : บริษัท คอมพิวเตอร์ แอนด์ คอมมิวนิเคชั่น เน็ตเวิร์กส์ จำกัด

ประวัติ และวิถีมอแกน ชาวเลแห่งอันดามันไทย
เรียบเรียงโดยทีมงาน โครงการสึนามิ เอค วอทช์ ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิ
ไฮนริคเบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จัดพิมพ์ครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่ 2550
ลิขสิทธิ์ของ © Tsunami Aid Watch Programme
พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์สุเทพการพิมพ์ จังหวัดเชียงใหม่
ISBN

ที่อยู่ติดต่อได้:

สำนักงานโครงการ Tsunami Aid Watch
156/118 ม.10 ถ.คันคลอง ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ +66-(0) 53-810156 ต่อ 117
อีเมลล์ : taw@taw-hbf.org; www.taw-hbf.org

มูลนิธิไฮนริคเบิลล์

สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จ.เชียงใหม่
ตู้ ป.ณ.119 สำนักงานไปรษณีย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ : +66-(0) 53-810430-2
อีเมลล์: sea@hbffasia.org; www.boell-southeastasia.org

ปฏิญญากระปิวว่าด้วยการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์สึนามิอย่างยั่งยืน

ผู้เข้าร่วมประชุมใคร่ขอแสดงความขอบคุณจากใจจริงสำหรับทุกคน ชุมชน กลุ่มต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล ฝ่ายต่างๆ และองค์กรต่างๆ สำหรับความช่วยเหลือและการสนับสนุนที่มีไปยังประชาชนและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์สึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ที่ผ่านมา เราหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องสำหรับการกิจการฟื้นฟูในระยะยาวที่เหลืออยู่ สึนามิได้ทำให้ประเทศอินโดนีเซีย ศรีลังกา อินเดีย ไทย หมู่เกาะมัลดีฟ และประเทศอื่นๆ คงเหลือแต่ชายฝั่งซึ่งเสียหายอย่างยับเยิน ชุมชน เศรษฐกิจ และผู้คนนับแสนต่างต้องการความช่วยเหลือเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นแค่ผลกระทบโดยตรงของสึนามิ ความพยายามช่วยเหลือต่างๆ เป็นเพียงระยะเริ่มต้นของการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์สึนามิเท่านั้น

เวลาผ่านไปเก้าเดือนหลังจากสึนามิ ความช่วยเหลือได้เข้าไปถึงพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเป็นส่วนใหญ่ ที่พักอาศัยชั่วคราวได้รับการก่อสร้างขึ้นสำหรับผู้รอดชีวิต หลายพื้นที่ได้รับการจัดหาเรือและอุปกรณ์หาปลาที่มีความจำเป็นต่อการฟื้นฟูความเป็นอยู่สำหรับชาวประมงท้องถิ่น การกักที่เหลืออยู่ก็พร้อมที่จะได้รับการดูแลโดยชุมชนที่ได้รับการฟื้นฟู และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานการณ์ส่วนใหญ่ในขณะนี้จึงถือว่ากำลังเข้าสู่การมีเสถียรภาพ แต่อย่างไรก็ตามนับว่ายังห่างไกลจากคำว่าปกติสุขอีกมากนัก

การฟื้นฟูหลังเหตุการณ์สึนามิกำลังเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงระยะที่สอง จากการฟื้นฟูความเสียหายไปสู่การปรับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่ถาวรมากยิ่งขึ้น อันได้แก่การบรรเทาผลกระทบทางอ้อมของสึนามิ ในขณะที่ความช่วยเหลือฟื้นฟูจากผลกระทบโดยตรงของสึนามิ มีความโดดเด่นด้านความเร็วและประสิทธิภาพ ความช่วยเหลือและการสนับสนุนที่มีความจำเป็นสำหรับการฟื้นฟูผลกระทบทางอ้อมจำเป็นต้องมุ่งไปที่ประสิทธิผลในระยะยาว และความยั่งยืนเมื่อคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ การฟื้นฟูเศรษฐกิจ การจัดการภัยพิบัติ ภูมิทัศน์และบ้านพักอาศัยสำหรับผู้ไร้ที่อยู่ ผู้ขาดแคลนที่ทำกิน สตรี เด็ก ประเด็นทางด้านเพศสภาพ รวมไปถึงปัญหาแรงงานต่างถิ่น เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเหล่านี้ มาตรการต่างๆ จึง

มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน จากประสบการณ์ในการส่งมอบความช่วยเหลือในอดีต เราจึงใคร่ขอให้หน่วยงานประเทศ องค์การพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ในการ จัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดเพื่อ

- เป็นหลักประกันว่าการฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิในระยะยาว จะเป็นไปได้ด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม มีความยั่งยืนและเสถียรภาพ ตาม ความรับรู้และการให้คำนิยาม โดยบุคคลและชุมชนผู้ได้รับผลกระทบ จากสึนามิ
- พัฒนาการฟื้นฟูสึนามิในระยะที่สองให้กลายเป็นโอกาสในการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ที่เกิดก่อนสึนามิ และกลับเลวร้ายลงอย่างเป็นที่ประจักษ์ เนื่องจากภัยพิบัติครั้งนี้
- ส่งมอบความช่วยเหลือและการสนับสนุนอย่างชัดเจนและโปร่งใสเพื่อให้ เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ที่ได้รับผลกระทบในการวางแผน การริเริ่มและ การดำเนินการ โครงการฟื้นฟูระยะยาว
- หนึ่งในสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ก็คือการจัดตั้งระบบข้อมูล และ ฐานข้อมูลเกี่ยวกับสึนามิที่เที่ยงตรง และมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล เพื่อการใช้งานและประโยชน์ของบุคคลและชุมชน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติหรือ ศาสนา
- ริเริ่มระบบ/กลไกการติดตามผลการให้ความช่วยเหลือ เพื่อหลีกเลี่ยงการ นำทรัพยากรไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นใดนอกจากการให้ความช่วยเหลือ
- เป็นหลักประกันว่าการฟื้นฟูที่เหลือนอยู่จะเป็นรากฐานสำหรับการพัฒนา พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กว่าสภาพก่อนเหตุการณ์สึนามิ

หากความช่วยเหลือในการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์สึนามิจากประชาคมโลก รัฐบาล และ สังคมทั่วไปตามแนวทางที่กล่าวมาข้างต้น ภัยพิบัติจากสึนามิครั้งนี้ก็จะกลับ กลายเป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับความยั่งยืนและความก้าวหน้า ทางเศรษฐกิจสำหรับทุกคน เราเชื่อว่า การร่วมมือและการประสานงานที่แข็งแกร่ง การเปิดใจกว้างและความสมัครสมานสามัคคีจะช่วยเราได้ไม่นาน

สารบัญเนื้อหา

คำนำ

ที่มาและวัฒนธรรมของ ยิปซีทะเลแห่งท้องทะเลอันดามัน

อารัมภบท	1
คั่นหารากเหง้าชาวมอแกน	1
“ กองทัพมอแกน ก็เดินทางด้วยท้อง”	6
จากผู้ล่าสู่เหยื่อแห่งทุนนิยม	8
เมื่อมอแกน-มอแกลน มองเห็นตัวเองผ่านการนำเสนอจากสายตาคนนอก	10
เต่าหืด รอยอดีตแห่งบ้านถองเก็ด ถองโด้	12
ยุคเปลี่ยนผ่าน ของบ้านบนไร่ในถอง	14
ในบางวัน.... ที่บ้านทับตะวัน	17
เด็กน้อยมอแกลน แห่งบ้านมันดิเซอร์-บิลลี-สลัมสี่ภาค	18
ฉลองพ่อตาสามพัน : ต่ำโป๊ะห้วนเต๊ะ	19
จากทะเลสู่ภูเขา ร่องรอยเรื่องราวชาวมอแกนบ้าน “ทับปลา”	20
จากสินในน้ำ สู่วัฒนพิธีในดิน: เมื่อมอแกนทำสวนยาง สวนมะพร้าว และไร่ปาล์ม	26

หลังคลื่นแห่งความเปลี่ยนแปลงผ่านไป???	27
“แฉม” คาบสองคมในชุมชนมอแกน	29
การต่อสู้ภายในจิตใจระหว่าง: ศาสนาใหม่หรือความเชื่อดั้งเดิม?	31
บางความขัดแย้งทางความเชื่อจากความช่วยเหลือที่ทับปลา	33
มอแกนแห่งเกาะสุรินทร์	34
มอแกนกับการท่องเที่ยว อุทยาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	36
เรือก่าบาง หัวใจของวิถีชาวเล	39
เสาหล่อ โปง...เสาหลักแห่งจิตวิญญาณบรรพชน	43
บทส่งท้าย	46
เอกสารแนบ	
หนังสือ/เอกสารอ้างอิง	48
รายชื่อหนังสือที่จะจัดพิมพ์ครั้งต่อไปภายใต้โครงการ Tsunami Aid Watch	49

สารบัญแนท

แนทที่ 1	ที่ตั่งหมู่เกาะ โมลุกกะในอิน โคนีเซีย (บริเวณที่คาคสีเซียเวือ่ง)	2
แนทที่ 2	ทะเลอันคามัน ทะเลเซเลเบสและทะเลบันดา	3

คำนำ

หนังสือฉบับนี้จะมีการนำเสนอตำนาน และเรื่องราวการเดินทางของชนชาวมอแกน หรือยิปซีทะเล ย้อนกลับไปเมื่อหลายร้อยปีก่อน ซึ่งเป็นการเดินทางผ่านทะเล เซเลเบส มายังหมู่เกาะในทะเลอันดามันของประเทศไทยและพม่า นอกจากนี้ยังได้เปิดประเด็นเกี่ยวกับความสับสนที่เกิดจากการเปลี่ยนไปของวิถีมอแกนที่เคยมีมาแต่เดิมนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์สึนามิเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2547 ขึ้น หนังสือเล่มนี้ยังได้นำเสนอภาพชีวิตของมอแกนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่มีความแตกต่างจากประวัติอันรุ่งเรืองเมื่อครั้งที่ยังรอนแรมไปทั่วท้องน้ำอันกว้างใหญ่ท่ามกลางหมู่เกาะน้อยใหญ่ในอินโดนีเซีย

โครงการ สึนามิ เอค วอर्थ ได้ศึกษากระบวนการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์พิบัติภัยสึนามิ โดยพิจารณาผลของการฟื้นฟูที่ส่งผลต่อพื้นที่ให้ความช่วยเหลือทั้งในแง่บวก และแง่ลบ ในการดำเนินการศึกษาทางโครงการจำเป็นต้องพิจารณาถึงเรื่องสำคัญที่ว่าชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิบางแห่ง ไม่สามารถจัดให้อยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของผู้ที่ จะได้รับความช่วยเหลือตามระเบียบของทางราชการที่จะให้ความช่วยเหลือบนพื้นฐานของความเข้าใจใน โครงสร้างทางวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของกลุ่มชนนั้นๆ ได้

ในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือต้องคำนึงว่าวิถีของชาวเล หรือ ยิปซีทะเลนั้นจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานให้ความช่วยเหลือสากล และหน่วยงานพัฒนาเอกชนในท้องถิ่นต้องมีวิธีการให้ความช่วยเหลือที่มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับให้เข้ากับสถานการณ์ได้เป็นอย่างดีที่สุด เพื่อที่จะค้นหาวิธีการที่เหมาะสมมากที่สุดเพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

เราปรารถนาเป็นอย่างยิ่งว่างานศึกษาฉบับนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ให้รายละเอียดและ มีภาษาที่สร้างบรรยากาศที่ดีในการอ่าน ในฐานะที่เป็นบทแนะนำชุมชนของกลุ่มชนที่มีประวัติอันน่าค้นหา และยังเป็นกลุ่มชนที่เรายังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนกัน ไปต่างๆ นานา พร้อมกันนี้ในบทศึกษายังได้นำเสนอข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์กับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องับกระบวนการฟื้นฟูหลังสึนามิ

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าใคร่ขอแสดงความขอบคุณไปยังคุณสำเร็จ เซขชินจิตร ซึ่งเป็นผู้เขียน และเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชายฝั่งอันดามัน (Save Andaman Network: SAN) สำหรับความช่วยเหลือในการจัดทำหนังสือฉบับนี้จนลุล่วงได้ในที่สุด

เชียงใหม่ ตุลาคม 2550

คาร์ล เอช เซกซ์ไนด์เคอร์

ผู้อำนวยการ โครงการสีนามิ เอด วอทซ์ ของมูลนิธิไฮนริคเบ็ลล์

อาร์มกบท

หากชีวิตชาวฮิปซีทะเลคือการเดินทางเพื่อการดำรงชีพ และทำมาหากินไปทั่ว น่านน้ำ ชีวิตคนทั่วไปก็เดินทางเช่นเดียวกันแต่เป้าหมายของการเดินทางของคน เมืองอาจมีมากกว่านั้น การเดินทางของผมในครั้งนี่ ยังถือว่าน้อยมากหาก เปรียบเทียบกับการเดินทางอันยาวนานจากสมัยบรรพกาล ตั้งแต่“เก็น” ถูกนำไปจุ่ม ลงน้ำ ด้วยเงื่อนไขของระยะเวลา และฤดูกาลของคลื่นลมทะเล การเดินทางเพื่อ การศึกษาวิถีชีวิตมอแกนในครั้งนี่ อาจเป็นเพียงเศษเสี้ยวอันเล็กน้อย ของเรื่องราว ชาวเลผู้ยิ่งใหญ่

แต่อย่างไรก็ตามการเดินทางครั้งนี้เกิดจากความเชื่อมั่นว่ารากเหง้าของมนุษย์ไม่ว่า จะเป็นเผ่าพันธุ์ใดก็ตาม หากได้ผ่านการบ่มเพาะงอกงามมาอย่างยาวนานย่อมสั่งสม ประสบการณ์ ภูมิปัญญา รวมทั้งวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามเอาไว้มากมาย สมควรที่จะได้รับการถ่ายทอดโดยคนรุ่นหลังเผ่าพันธุ์เดียวกันหรือแม้กระทั่งคนต่าง เผ่าเพื่อให้วัฒนธรรมทั้งดงมาได้มีโอกาสดิบโตงอกงามเป็นอารยธรรมต่อไป

ค้นหารากเหง้าชาวมอแกน

ท่ามกลางมหาสมุทรอันกว้างใหญ่สุดสาขตามีเพียงท้องฟ้ากับผืนน้ำทะเลสีเขียว คราม เกลียวคลื่นที่มีวนตัวเป็นระลอกและประกายแดดที่สาดส่องกระทบผ่นน้ำ ระยิบระยับจนแสบตา ในวันที่ฟ้าใส ท้องฟ้าจะเต็มไปด้วยปุยเมฆขาว แต่ในวันที่ ครึ้มฟ้าครึ้มฝนเมฆสีด่าทะมึนจะจับกันเป็นก้อนคลุมฟ้าจนมืดดำ แต่ไม่ว่าท้องทะเล จะน่ากลัวหรือน่าหลงใหลเพียงใด ยังมีนักเดินทางพวกหนึ่งซึ่งใช้ชีวิตรอนแรมอยู่ ในผืนน้ำอยู่ตลอดเวลา ด้วยหัวใจที่เป็นอิสระไร้กรอบเวลาซึ่งรู้จักกันในนาม ฮิปซี ทะเล (Sea Gipyzy) หรือมอแกน พวกเขาเป็นใครมาจากไหนและกำลังจะเดินทางไปสู่อะไรใด ดูๆ ไปแล้ววิถีการเดินทางของพวกเขาเป็นเยี่ยมวิถิแห่งผองปลาวาฬ ที่ ท่องไปในผืนน้ำตามใจฝัน ดันทางหรือรากเหง้าของพวกเขาดูค่อนข้างจะรางเลือน ในทางประวัติศาสตร์มีแต่ข้อสันนิษฐาน

แม้แต่นักมานุษยวิทยาก็ไม่อาจตอบคำถามได้แน่ชัดว่ายิปซีทะเลทั้งหมดมาจากไหน บ้างก็ว่าเป็นแอฟริกันจากกาฬทวีปที่เปลี่ยนวิถีมาอยู่ในน้ำ บ้างก็ว่าเป็นมนุษย์ที่เหลือรอดมาจากยุคน้ำแข็งที่เดินทางมาจากมองโกเลียผ่านรัฐฉานของพม่าลงมาลอยเรืออยู่ในทะเล และบ้างก็ว่าบางส่วนของอพยพมาจากชายฝั่งของประเทศอินเดียสู่หมู่เกาะนิโคบาร์ (Nicobar Archipelago) กลางมหาสมุทร แล้วมุ่งตะวันออกสู่หมู่เกาะเมริด (Mergui Islands) ของพม่า แต่ทั้งหมดนั้นหาได้มีหลักฐานยืนยันไม่

นักชาติพันธุ์วิทยาหลายคนระบุว่า หากนับย้อนรอยไปถึง 5-6 ศตวรรษก่อน ยิปซีทะเลส่วนใหญ่เร่ร่อนมาจากแปซิฟิก ฌัก อิวานอฟ (Jacques Ivanoff) นักประวัติศาสตร์และนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสผู้เข้าไปศึกษาวิถีชีวิตของชาวมอแกนในอันดามันต่อจาก พี.อิวานอฟ ผู้เป็นบิดา สันนิษฐานว่ามอแกนจัดอยู่ในกลุ่มมาเลเซียน ลิตโตรัล (Malasian Littoral) จากแปซิฟิก

ชาติพันธุ์มาเลเซียน ลิตโตรัล มีสองชนเผ่าคือมาเลย์ นอร์แมด (Malay Normad) และ โพรโต-มาเลย์ นอร์แมด (proto-Malay Normad) ปัจจุบันมีประชากรทั้งหมดราว 30,000 คนอาศัยอยู่ในทะเล ลิตเป็นระยะทางจากใต้ขึ้นเหนือราว 3,000 กิโลเมตร แหล่งของพวกเขาเริ่มตั้งแต่ทะเลเซลีเบสและบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือและเฉียงใต้ของหมู่เกาะโมลุกกะ เรื่อยจนมาถึงเขตตะวันออกเฉียงของพม่า

แผนที่ 1: ที่ตั้งหมู่เกาะ โมลุกกะในอินโดนีเซีย (บริเวณที่ภาคสีเขียวเรือง)

หากดูในแผนที่จะแปลความได้ว่าชาติพันธุ์มาเลเซียนลิตโตรัลเดินทางมาตามเส้นทางเดินเรือในทะเลจากทะเลบันดา (Banda Sea) ของอินโดนีเซียหรือทะเลนอก

เพื่อการแบ่งแยกทางชาติพันธุ์ อีวานอฟแบ่งรอยต่อระหว่างเขตมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดียออกเป็น 3 เขต เขตแรกอยู่ในอาณาบริเวณหมู่เกาะมริดินทะเลอันดามันของพม่า ในแถบดังกล่าวเป็นที่อาศัยของชาวเลกลุ่มมอแกน (Moken) โอริงสิเรห์ (Orang Sireh) โอริงลาอูต แคปปีร์ (Orang Lout Kappir) อูรักละไว (Urak lawoi) และโอริงลอนตา (Orang Lonta)

เขตที่สองอยู่ในบริเวณหมู่เกาะเรียว-ลิงกา (Riau-Lingga Archipelago) ทางตอนใต้ของมาเลเซีย เป็นที่อาศัยของกลุ่มโอริงกัวลา (Orang Kuala) และโอริงซีแลต (Orang Selat) กลุ่มหลังนี้ยังแยกย่อยออกเป็นกลุ่มควนโน (Duano) ซากู (Saku) บาโรค (Barok) และกลุ่มกาลัง (Galang)

เขตที่สามได้แก่ทะเลเซลิเบส แผ่นน้ำในมหาสมุทรแปซิฟิกซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย บริเวณดังกล่าวแวดล้อมด้วยเกาะใหญ่สามเกาะคือ กะลิมันตัน-สุลาเวสี-มินดาเนา เป็นที่อาศัยของกลุ่มบาจา (Bajao) และอื่นๆ

กล่าวได้ว่าทั้งสามเขตซึ่งมีความยาวจากเหนือจรดใต้เป็นระยะทางราว 3,000 กิโลเมตร จากทะเลอันดามันถึงทะเลเซลิเบส อันเป็นพื้นที่คาบเกี่ยวของสองมหาสมุทร เป็นนิเวศสถานของมนุษย์ทะเลแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันที่จริงเขตที่สามซึ่งเป็นเขตใต้สุดนั้นน่าจะหมายรวมถึงหมู่เกาะในน่านน้ำทะเลบันดาด้วย ยิปซีทะเลจากทะเลเซลิเบสและทะเลอันดามันต่างแล่นเรือมาสู่ทะเลชวาและมุ่งขึ้นเหนือสู่ช่องแคบมะละกาตามเส้นทางเดินเรือในทะเล หรือกล่าวโดยรวมได้ว่านิเวศสถานของคนเหล่านี้ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14.8 องศาใต้

จากหมู่เกาะเรียว-ลิงกา ชนเผ่าในทะเลแล่นเรือลอดช่องแคบมะละกาขึ้นมาสู่ปีนัง เป็นระยะทางราว 600 กิโลเมตร จากนั้นมุ่งขึ้นเหนือด้วยลมอุตราสู่หมู่เกาะในจังหวัดสตูล เช่นเกาะออดัง เกาะหลีเป๊ะ เกาะกระตุเตา จนกระทั่งข้ามเขตทางทะเลสู่จังหวัดตรัง ภูเก็ต พังงา กระบี่ ระนอง และสุดท้ายคือหมู่เกาะในเขตมริดินของพม่า

ส่วนตำนานแห่งการเริ่มต้นวิถีชีวิตแบบชาวมอแกนที่เร่ร่อนไปตามทะเล ยังเป็นเรื่องที่ค่อนข้างลึกลับเพราะไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าพวกเขามาจากที่ไหนกันแน่ มีบาง

ตำนานของชาวฮิปซีทะเลที่เล่าต่อๆ กันมาว่าบรรพบุรุษของพวกเขาสืบเชื้อสายมาจาก “ไซเบียน” (Sibian) พระราชินีแห่งโพ้นทะเลผู้มีนิยายรักอันซ้ำซาก พระนางได้สมรสกับ “กามาณ” (Gaman) พระสวามีรูปร่างที่เป็นชวมาเลย์ แต่ทว่าชายคนรักหาได้ซื่อสัตย์ต่อพระนางไม่ กามาณกลับพึงพอใจในตัว “แกน” (Ken) พระกนิษฐาของพระนางไซเบียน นิยายรักสามเส้าได้จบลงเมื่อพระนางไซเบียนสั่งให้ลงโทษ “แกน” ซึ่งมีพฤติกรรมที่ถือว่าละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม ด้วยการเนรเทศและห้ามมิให้นางมีชีวิตอยู่บนพื้นดิน ทรงมีบัญชาตามภาษาของชาว โปรโตมาเลย์ว่า “Iemo Ken” ซึ่งแปลว่า “นำแกนไปลอยแพ” ทั้งบัญชาให้ตัดต้นไม้ขนาดใหญ่มาขุดเป็นเรือเพื่อใช้เป็นพาหนะสำหรับอัปเปหิพระกนิษฐา

“Moken” ซึ่งแปลว่า “ลงน้ำหรือจุ่มน้ำ” ตามคำสั่งของพระนางไซเบียนจึงกลายเป็นชื่อของผู้ร่อนเร่ผ่น้ำ ตำนานแห่งความสัมพันธ์ระหว่าง ทะเล-เรือ-มนุษย์จึงเริ่มตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา.....

แต่ชื่อเรียกของชาวมอแกนก็ได้แปรเปลี่ยนตามสภาพที่อยู่อาศัย ในขณะที่กลุ่มที่ขึ้นมาอยู่บนฝั่งเรียกตัวเองว่า “มอแกลน” หรือมอแกนคอน และเรียกชาวมอแกนที่อยู่ตามเกาะแก่งต่างๆ ว่า “ชาวเกาะ” หรือมอแกนเกาะ บ่อยครั้งคนทั่วไปจะเรียกมอแกนที่อยู่บนน้ำว่า “ชาวเล” แต่ชื่อที่ควรหลีกเลี่ยงที่สุดคือคำว่า “ชาวน้ำ” เพราะมอแกนไม่ชอบและถือว่าการดูถูก หรือตอกย้ำความรู้สึกบางอย่างที่เป็นเงื่อนไขอยู่ภายในจิตใจ

ชาวมอแกนตั้งแต่สมัยบรรพกาลได้เดินทาง ทำมาหากิน และใช้วิถีชีวิตร่อนแรม อยู่กลางท้องทะเลอันกว้างใหญ่ พวกเขาจึงรู้สึกเสมือนว่าทะเลนั่นคือบ้านที่มีอาณาเขตบริเวณกว้างใหญ่ และเกาะแก่งแต่ละที่คือห้องแต่ละห้องของบ้านหลังใหญ่นี้ ในช่วงหนึ่งปีพวกเขาอาจจะอยู่ในทะเล 8 เดือน และที่เหลือขึ้นอยู่บนฝั่งหรือเกาะแก่งในช่วงฤดูที่มีลมมรสุมพัดแรง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องค่อนข้างยากที่จะระบุระยะเวลาของการตั้งถิ่นฐานตามเกาะแก่งได้อย่างชัดเจน นอกจากพวกที่เคลื่อนย้ายขึ้นมาอยู่ชายฝั่ง หรือ “มอแกลน” ที่พอจะคาดคะเนระยะเวลาจากชั่วอายุคน จากประวัติศาสตร์การใช้พื้นที่ การใช้ทรัพยากรหรือจากเหตุการณ์ที่สำคัญ แต่ทั้งหมดนี้ก็ไม่สามารถบ่งชี้ได้อย่างชัดเจนเพราะการเคลื่อนย้ายจากเกาะหนึ่งไปยังอีกเกาะ

หนึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาตามสภาพความจำเป็นที่เกิดขึ้น เช่นพวกเขาอาจเคยอยู่ที่
เกาะหนึ่ง ต่อมาเมื่อโรคระบาดหรือภัยธรรมชาติ จึงโยกย้ายไปอยู่เกาะอื่นแล้วอาจจะ
กลับมาอีกที เมื่อทุกอย่างสงบลง เปรียบเสมือนย้ายไปตามห้องต่างๆ ในบ้าน โดยที่
เดือนนี้อาจนอนในห้องนั่งเล่น เพราะในห้องนอนอากาศร้อน เดือนต่อมาต้องย้าย
ไปนอนในห้องครัว เพราะห้องนั่งเล่นฝนรั่ว หรือต้องย้ายไปห้องอื่นอีกที เพราะ
ห้องเดิมเริ่มไม่ค่อยสะอาด ดังนั้นเส้นทางทางวัฒนธรรมในการเดินทาง ทำมาหา
กิน การผูกพันทางสังคม ของพวกเขาจึงมีอาณาเขตที่กว้างขวางมาก เป็นเส้นทางที่
ลัดเลี้ยวไปตามเกลียวคลื่นและแรงลม ยากต่อการเข้าใจ ของคนนอกหรือคนเมือง
ทั่วไป

“ กองทัพมอแกน ก็เดินทางด้วยท้อง” เกาะเหลานอก ต.ปากน้ำ อ.เมือง จังหวัด
ระนอง

“ที่เชื่อหม้าย บางทีชาวบ้านบางคนที่นี่ อดข้าวคราวละสองสามวัน” กาญจนา
สาวนักพัฒนาเอกชน จากแอคชั่นเอด ผู้มุ่งมั่นเฝ้ากับผมหลังอาหารเช้าด้วยน้ำเสียงที่
หล่นๆ แต่แฝงด้วยสายตาที่จริงจังกับคำที่เธอบอกมา ผมพยักหน้าก่อนก้มหน้ามอง
จานข้าวที่เพิ่งกินเสร็จไปเมื่อครู่ เธอเล่าต่อด้วยน้ำเสียงที่แหบปนเศร้าให้ผมฟังต่ออีก
ว่า “บางที พ่อ แม่ ลูก สามสี่คนกินข้าวจานเดียวกัน ถ้าไม่อิ่มก็ไปขอกินบ้านอื่นต่อ”

ผมกลืนน้ำลายลงคออย่างยากเย็นอีกครั้ง หลังฟังเธอเล่า “บางวันเด็กๆ อยู่บ้าน ไม่มี
อะไรกิน พวกเขาพากันเอาข้าวเปล่าที่มีอยู่เพียงนิดหน่อย เดินไปตามชายหาด แล้วก็
ช่วยกันขุดหอยตัวเล็กๆ หลังจากได้มาแล้วก็เอาทางพร้าวแห้งมาสุมไฟเพื่อเผาหอย
ให้พอสุกแคะกินกับข้าวอย่างเอร็ดอร่อยกันที่ชายหาดแห่งนั้น” เธอพร่ำพรูเรื่องราว
ที่เธอเห็น สัมผัส และคลุกคลีมาจนจินตนาการตลอดเวลาประมาณหนึ่งปีที่เธอเข้ามาอยู่
ที่นี่ ผมฟังแล้วได้แต่นั่งก้มหน้านิ่ง ก่อนมองผ่านประตูไปที่ชายหาดที่เธอว่า “อ้อ...มี
คงเป็นเมนูที่เรียกว่า ทะเลเผาของแท้” ผมพยายามพูดให้ตกลงเพื่อคลายความเศร้า

ผมก้มหน้ามองจานข้าวที่เพิ่งกิน ไปอีกครั้ง ยังมีเม็ดข้าวเหลืออยู่กว่าสิบเม็ด เมื่อเงย
หน้าขึ้นก็มองเห็นเด็กน้อยสองสามคนเดินผ่านประตูเข้ามา บนหัวของพวกเขาแบก
ทูนขวดน้ำขนาดประมาณห้าลิตรเอาไว้ มือข้างหนึ่งประคองขวดน้ำบนหัว อีกข้าง

ถือถุงพลาสติกใส่มะม่วงป่าลูกเล็กๆ ประมาณ 20 ลูก หญิงวัยกลางคนผู้หนึ่งเรียกให้พวกเขาแวะก่อน ล้วงไปหยิบมะม่วงป่าในถุงของเด็กน้อยมาคัดกิน เมื่อเช้านี้ตอนผมไปเดินเล่นที่ชายหาดเห็นกลุ่มแม่บ้านทยอยออกจากบ้านหัวตะกร้า ซึ่งเท่าที่สังเกตเห็นในนั้นก็มียุงข้าวเปล่า มะม่วงป่าลูกเล็กๆ และน้ำในขวดสีปูน พวกเขาพากันขึ้นเรือไปหาหอย ที่ชายฝั่งอีกฟากหนึ่ง หลังจากยื่นมองจนเรือแล่นห่างออกไปอีกไม่กี่นาทีต่อมาก็เห็นผู้หญิงสูงวัยคนหนึ่งแต่งกายดูแล้วไม่คล้ายกับคนในพื้นที่ถือตะกร้าใส่ขนม ปาท่องโก๋ บะหมี่ผัด ที่ทำเป็นห่อเล็กๆ มาเดินเร่ขายหน้าลานหมู่บ้าน พวกเขา และคนแก่ที่อยู่กับบ้านรวมทั้งพ่อบ้านที่เพิ่งกลับมาจากทะเลออกมาซื้อหากัน ไปคนละถุงสองถุง เด็กๆ บางคนก็ได้แต่ยื่นดูตาละห้อย

ไม่นานนักผมเห็นเด็กหญิงผมแดงสี่คนถือตะกร้าและเหล็กปลายแหลมยาวประมาณหนึ่งคืบ เดินไปที่ชายหาดท่ามกลางเศษขวดแตกที่ตกเกลื่อนกราดปะปนกับก้อนหินอยู่บนชายหาด ผมมองดูด้วยความหวาดเสียวว่า พวกเขาอาจพลาดปลั่งไปเหยียบเจ้าเศษขวดแหลมเหล่านั้นเข้า แต่ดูพวกเขาเดินอย่างมั่นใจและหาได้กริ่งเกรงอย่างที่ผมคิดไป บางทีความหวาดกลัวน่ากลัวความความแหลมคมของเศษขวดโดยเฉพาะเมื่อท้องของพวกเขาส่งเสียงเร่งเร้าให้รีบหาอาหารมาใส่ท้องให้ซึ่งอาจว่างเปล่ามาหลายวันแล้ว

สองวันที่ผ่านมาผมกับกาญจนาและเพื่อนๆ จากมูลนิธิเด็กคือ อ้อ นุ้ย ขอร์ช เล็ก รวมทั้งเปิ้ลจาก สสข. นั่งคุยเรื่องสารพันปัญหาของที่นี่ ตั้งแต่สุขภาพ อนามัย สิ่งแวดล้อม ขยะ น้ำดื่ม น้ำอาบ เศษขวดแก้ว ถุงพลาสติก ธรรมเนียมที่คิดเลยไปจนถึงเรื่องบัตรประชาชนและสัญชาติไทย เรื่องที่เราคุยกันนั้นดูเหมือนว่าจะห่างไกลเรื่องปากท้องของพวกเขาพี่น้องชาวมอแกน แต่เรื่องเหล่านั้นก็เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกับปากท้องอย่างแยกไม่ออก แม้จะยากต่อการทำความเข้าใจ เหมือนผีซ้ำด้าพลอยหลังคลื่น ชัยภัสร์นามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ผ่านพ้น ไปชะตาชีวิตของพวกเขากลับเลวร้ายลงอีกหลายเท่า แม้คลื่นยักษ์จะได้นำพาคืนแห่งความช่วยเหลือจากใครต่อใครหลายคน หลายหน่วยงาน หลายองค์กรตามมาด้วยก็ตาม สิ่งที่กำลังกาญจนาและเพื่อนๆ ของเธอที่มาประจำอยู่ที่นี้พบเห็นตลอดขวบปีที่ผ่านมาหลังจากนั้นบางอย่างแทบไม่น่าเชื่อว่าจะยังมีอยู่ในโลกยุคนี้ไม่ว่าจะเป็น โรคคอหิวน้ำที่ระบาดหนักในหมู่บ้านจนพวกเขาต้องช่วยพาคนป่วยส่งโรงพยาบาลกัน

จ้าละหวั่น ที่น่าเศร้าและน่ากลัวว่านั่นคือยังมีโจรสลัดพม่าเข้ามาปล้นพวกเขาอีก
ทั้งๆ ที่พวกเขาเองจะหาให้พอกินในแต่ละมือก็ยังไม่เพียงพอ

วันแรกที่มาถึงผมค่อนข้างตกใจกับโรคผิวหนังของแทบทุกคนที่นี่ ผู้เฒ่าบางคนมี
อาการรุนแรงจนคล้ายโดนน้ำร้อนลวก เด็กหญิงหลายคนต้องโกนผมบนหัวของ
เธอทั้ง สำหรับคนนอกอย่างผมดูน่าตกใจและกังวลใจยิ่ง แต่สำหรับพวกเขาแล้วอาจ
มีเรื่องอื่นที่น่ากลัวและน่ากังวลมากกว่านี้

ตะวันใกล้ตรงศีรษะ แดดเริ่มร้อนแรงขึ้นทุกขณะ กลิ่นอายความเค็มพัดผ่านลมทะเล
มาปะทะความรู้สึกเป็นระลอกๆ เด็กหญิงมอแกนที่ขุดหอยริมชายหาดเมื่อตอนเช้า
ได้พากันมาวิ่งไล่จับกันที่บนลานทรายที่เกลื่อนกลาดไปด้วยเศษพลาสติกอย่าง
สนุกสนาน ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนนั่งเหม่อมองไปทางท้องทะเล รอคอยการกลับมาของ
ใครบางคนอย่างเงียบๆ อยู่ในกระท่อมหลังเล็กๆ ที่หลังคาต่ำได้สูงหลังนั้น อาจ
เป็นการคอยลูกหลานที่ออกไปหาหอยหาปลา หรือลูกหลานที่รอนแรมอยู่ในท้อง
ทะเลกว้าง หรือแม้แต่มอแกนที่ขอมเลี้ยงรูกล้า่าน้ำไปอีกฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน
เพียงเพื่อให้ได้อาหารมาประทังชีวิต พวกเขาอาจกลับมาพร้อมอาหารมือที่แข็งหรือ
ไม่เช่นนั้นก็อาจได้เงินค่าจ้างติดตัวมาพอซื้อข้าวสารและอาหารให้แก่สมาชิกใน
ครัวเรือน

ตราบดีที่กองทัพยังต้องเดินด้วยท้อง สารพันปัญหาที่รุมเร้าพวกเขาอยู่ดูเหมือนจะ
ด้อยความสำคัญไปหมด ด้วยภารกิจเฉพาะหน้าของทุกชีวิตคือการหาอาหารมา
ประทังความหิวให้ผ่านไปวันๆ ไม่มีใครรู้ว่าชะตากรรมเช่นนี้ต้องดำเนินไปอีกนาน
เท่าใดและใครจะช่วยพวกเขาให้หลุดพ้นจากสภาพนี้ได้.....

จากผู้ล่าสู่เหยื่อแห่งทุนนิยม

ท่ามกลางทะเลกว้างใหญ่ ครั้งเมื่อยังมีเส้นแห่งอาณาเขต ไร่พรมแดน ไร่น่าน้ำ
ชาวมอแกนท่องไปทุกที่ตั้งแต่พม่า ไทย มาเลเซีย จนกระทั่งอินเดีย พวกเขาหา
ปลาเพื่อนำมาเป็นอาหารและแลกเปลี่ยนกับสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ชาวมอแกนอยู่ใน
ผืนทะเลเป็นเวลานานจนเชี่ยวชาญเรื่องกระแสน้ำ ฤดูกาล หรือแม้กระทั่งแหล่งสัตว์

น้ำที่ซุกซม พวกเขาเป็นเสมือนนักร้องนำที่นำกล้วของสัตว์น้ำในทะเล กล่าวได้ว่า
ชีวิตไม่มีวันออกอาก เพราะฝีมือและความชำนาญในการหากินของพวกเขา

ครั้งวันเวลาได้เคลื่อนผ่าน ฤดูกาลเริ่มแปรเปลี่ยนและ ทรัพยากรทางทะเลลดลง
อย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เข้าครอบคลุมทุกพื้นที่ที่ไม่
เว้นแม้ดินแดนของชาวมอแกน ความสามารถในการเดินทางท่องไปในท้องทะเล
ได้อย่างอิสระ ความอดทนแข็งแรงและความสามารถในการต้านทานคลื่นลมและ
พายุฝน เป็นจุดเด่นของชาวมอแกนที่ถูกนายทุนนำมาใช้ประโยชน์ด้วยการ จ้างให้
ล่าฝูงปลาและสัตว์น้ำทะเลเพื่อป้อนสู่ตลาดบริโภคนิยม ซึ่งชาวมอแกนทำท่าที
วิธีการของนายทุนไม่ จึงถูกขูดรีด เอาเปรียบ และกดขี่เข้มผ่านการจ้างงานระเบิด
ปลาในราคาแสนถูกและบ่อยครั้งเสี่ยงกับอันตราย

“แพเน็ด” หนุ่มมอแกนเล่าให้ฟังว่า “ออกไปประเบิดปลา ถูกระเบิดแขนขา
นายหัวไม่รับผิดชอบ เขาหนีไป” แขนข้างขวาที่เหลือเพียงข้างเดียว และบาดแผล
ตรงแขนซ้ายที่หายไปเกือบครึ่งแขนตอกย้ำความเจ็บปวดทุกครั้งที่เหลือไปเห็น
แต่เขาก็ยังต่อสู้กับชีวิตในท้องทะเลต่อไป เพื่อนๆแพเน็ดอีกหลายคนที่กำลังระเบิด
ปลาล้วนอยู่ในความเสี่ยงต่อการถูกระเบิดและถูกจับกุม หลายคนบอกว่าอาจจะ
เป็นเรื่องของกิจกรรมกบเกี่ยวกันก็ได้ ครั้งหนึ่งพวกเขาเคยเป็นนักร้องนำมือฉมัง แต่ความเป็น
มือฉมังนั่นเองที่กลับทำให้พวกเขาหวนกลับกลายเป็นเหยื่อแห่ง “ทุนนิยม” เสียเอง

เพื่อให้อยู่รอดได้อย่างรู้เท่าทันกระแสความเปลี่ยนแปลง ลูกหลานชาวมอแกน
จำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องราวของเผ่าพันธุ์ทั้งในอดีตและวิถีชีวิตจริงในปัจจุบันและ
แนวโน้มที่ต้องเผชิญในอนาคต อีกด้านหนึ่งพวกเขาต้องได้รับการช่วยเหลือและ
สนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มิฉะนั้น
จะเกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย ทั้งปัญหาปากท้องของชาวมอแกนเอง ปัญหา
เกี่ยวกับแรงงานผิดกฎหมาย ปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนและปัญหาคนสองน้ำที่ยัง
เดินทางข้ามไปมาระหว่างน่านน้ำไทยและน่านน้ำพม่า แพเน็ดอาจจะเพียง
เหยื่อผู้เคราะห์ร้ายคนหนึ่งในจำนวนเหยื่อหลายๆ คนที่เรื่องราวของเขาได้ถูก
นำเสนอสู่สาธารณะให้คนภายนอกได้รับรู้ แต่ยังมีพี่น้องชาวมอแกนอีกเป็น
จำนวนมากที่กำลังประสบกับชะตากรรมที่โหดร้ายทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ

สิทธิพลเมือง การศึกษา สิ่งเหล่านี้หากปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใด หน่วยงานก็คงไม่อาจแก้ไขได้ทั้งหมด การบูรณาการและประสานความร่วมมือจาก ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม น่าจะเป็นวิธีที่ได้ผลกว่าในการช่วยคลี่คลาย ปัญหาที่สลับซับซ้อนของพี่น้องร่วมประเทศเหล่านี้ ถึงแม้พวกเขาจะยังไม่มีบัตร ประชาชนไทยก็ตาม แต่พวกเขาก็ส่วนหนึ่งของชาวไทย

เมื่อมอแกน-มอแกน มองเห็นตัวเองผ่านการนำเสนอจากสายตาคนนอก

เที่ยงวันที่ 19 มิ.ย. 49 บรรยากาสน้ำโรงหนั่งประจำจังหวัดระนองค่อนข้างแปลก กว่าปกติ เพราะป้ายหน้าโรงหนั่งขึ้นชื่อหนังที่ฉายในวันนี้ว่า “มอแกน” ด้านในมี ชุ่มชายของ ภาพเขียน และบริการอาหาร น้ำดื่มฟรี มีการประชาสัมพันธ์พูดคุย เชิญชวน มีชาวมอแกนเดินกันขวักไขว่ไปมา มีคนเมืองกรุงแปลกหน้าแปลกตา แต่งตัวแปลกๆ เดินปะปนอยู่ มีข้าราชการ ครู นักเรียนในเมืองรวมทั้งคนทำงาน อาสาสมัครในพื้นที่ใกล้เคียง ที่มาจากบ้านทับตะวัน อ. ตะกั่วป่า จ. พังงา บ้านทุ่งคาบ ทุ่งนางคำ อ. คุระบุรี และที่เห็นจะมากที่สุดคือ ชาวมอแกนบ้านเกาะเหลา อ.เมือง จ. ระนอง

วันนี้อาจจะเป็นครั้งแรกของมอแกนหลายคนที่ได้มาดูหนังในโรงหนั่งและได้รับการดูแลเอาใจใส่บริการอย่างดีจากอาสาสมัครและผู้จัดงาน ซึ่งส่วนใหญ่มาจาก กรุงเทพฯ ตามโครงการหนังสั้นมอแกน ของมูลนิธิแอคชั่นเอด พวกเขารู้สึกตื่นเต้น ปนจิตใจไม่น้อยที่มีเด็กหนุ่มสาวมากมือไหว้และจูบเขาไปนั่งที่เบาะในโรงหนั่งตาม แถวต่างๆ พร้อมเตรียมตัวดูหนัง ก่อนหนังเรื่องแรกเริ่มฉายก็มีพิธีเปิดที่เชิญ เจ้าหน้าที่พัฒนาความมั่นคงประจำจังหวัดมากล่าวเปิดงาน โดยการลดเรือลำน้อย ที่จุดเทียนส่องสว่างลงในทะเล เมื่อกล่าวเปิดเสร็จแล้วท่านก็เดินจากไป พิธีกรบน เวทีได้เชิญชวนผู้เข้าร่วมงานให้ขึ้นไปแสดงท่าทางเลียนแบบชาวมอแกนและตอบ คำถาม เรียกเสียงหัวเราะ สร้างความรู้ และกระตุ้นความอยากรู้จักตัวตนของ มอแกนได้มากขึ้นก่อนที่จะได้เห็นภาพเรื่องราวจากหนังที่จะฉาย

หนังเรื่องแรกเป็นหนังสือผลงานของทิมลีเชียวชื่อเรื่อง “มอแกน ปะ?” เป็นเรื่องราวของชายที่หัวใจเป็นหญิงคนหนึ่งที่ได้รับโปสการ์ดรูปหมู่บ้านชาวมอแกนที่เพื่อนส่งมาให้จากเกาะเหลา

เขาจึงออกเดินทางไปหมู่บ้านมอแกนที่เกาะพระทองบ้าง โดยคิดว่าชาวมอแกนที่นี่ก็น่าจะเป็นแบบที่เห็นในโปสการ์ด แต่ความคาดหวังของเขากลับพลิกผันเพราะต้องเจอกับอะไรหลายอย่างที่ตรงกันข้ามกับโปสการ์ดและจากหนังสือที่ได้ศึกษาข้อมูลมา เรื่องนี้เรียกเสียงหัวเราะได้อย่างสนุกสนานและบางครั้งก็กระซอกอารมณ์ผู้ชมได้น้ำตาคลอเหมือนกัน ด้วยความสามารถของ “พีวอ” นักแสดงนำและความน่ารักของชาวบ้านเกาะพระทอง โดยเฉพาะป่าเขียวที่กลายเป็นคนดังไปโดยไม่รู้ตัว

หนังสือมอแกนเรื่องต่อมาเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ตามวิถีชาวมอแกนตามความจริงในปัจจุบันที่บ้านทับตะวัน อ. ตะกั่วป่าโดยเล่าถึงวิถีของ “โกบัง” หรือนายมงคล หาญทะเล ชาวมอแกนที่ใช้ชีวิตและมีครอบครัวอันอบอุ่น หนังสือนำเสนอฉากชีวิตในทะเล ในหมู่บ้านจนถึงในเมืองตามสภาพ ความเป็นอยู่ที่แท้จริงพร้อมๆ กับได้ชี้ให้เห็นวิถีทางแห่งความ “พอเพียง” ไว้ด้วย

และเรื่องสุดท้ายคือเรื่องราวของชาวเกาะเหลาโดยนำชีวิตจริงของสุภาพ ประมังกิจ ชาวมอแกนที่อาศัยอยู่ที่เกาะเหลา จ.ระนอง มาทำเป็นหนังเกี่ยวกับประวัติของชาวมอแกนเกาะเหลารวมถึง บางมุมมองของความทุกข์ยากและชะตากรรมของคนที่นี่

จากหนังทั้งสาม เรื่อง ชาวมอแกนได้เห็นภาพสะท้อนของชีวิตเขาเอง ได้ชัดเจนขึ้น เห็นมุมมองผ่านกล้อง ผ่านเลนส์ ผ่านสายตาของคนนอกที่ค่อนข้างเข้าใจและยอมรับชาวมอแกนมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่อง “มอแกนปะ?” ได้รับความชื่นชมจากผู้ชมอย่างล้นหลาม นักแสดงนำได้รับรางวัล ขวัญใจมอแกนด้วยและพี่น้องทั้งชาวมอแกนและมอแกนเองก็หัวเราะและซาบซึ้งในบางคำพูดบางอารมณ์ของนักแสดงที่แสดงออกมาตามความรู้สึกจริงๆ ที่สามารถสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคนนอกกับคนในหรือชาวมอแกนกับมอแกนด้วยตัวเองได้เป็นอย่างดี

การทำโครงการหนังสือขององค์กรแอสซันเอดในครั้งนี้ใช้เวลาแต่ละขั้นๆ แต่ความตั้งใจของทีมงาน มุมมองและความรู้สึกที่ดีๆ ต่อตัวตนและรากเหง้าของมอแกน รวมถึงความปรารถนาที่จะเห็นสิ่งที่มีคุณค่าในความเป็นมอแกน ได้รับการสืบทอด และถ่ายทอดออกมาผ่านจากมุมมอง เล่นสตัตาและเล่นสตัโนดวงใจของกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่สนใจและใส่ใจในความเป็นเพื่อนร่วมชาติเดียวกัน ได้ทำให้ตัวตนของคนมอแกน-มอแกลน ได้ปรากฏชัดขึ้นอีกครั้ง

เผ่าหีด รอยอดีตแห่งบ้านถองเกิด ถองโต

“แรกสะเดิมเราอยู่กันที่ถองซี้ทราย” เผ่าหีด หาญทะเล ผู้นำทางพิธีกรรมและจิตวิญญาณ แห่งบ้านถองเกิด ถองโต ในอดีตและบ้านทับตะวันในปัจจุบัน เล่าในผู้มาเยือนฟังในเย็นวันหนึ่งที่ฝนพรำตั้งแต่เช้า เสียงคลื่นลมฤดูมรสุมที่ซัดเข้าหาฝั่ง ดังกรืนกรามก้องชายหาดและหมู่บ้านมาหลายวันแล้ว “ถองซี้ทราย” ที่ผู้เผ่าบอกปัจจุบันคือชุมชนเมืองร้างที่มีร่องรอยการทำเหมืองในอดีต โดยเริ่มจาก “ร่องซี้ทราย” หรือเหมืองที่ทำแร่แบบวิดน้ำและร่อนจนพัฒนาเป็น “เหมืองฉอโปง” คือเหมืองแร่ที่ดูคล้ายเครื่องก่อนที่จะเหลือเพียงชุมชนเมืองร้าง

“สมัยก่อนที่จะทำเหมือง แลวนี่เป็นป่าทั้งหมด ที่บ้านเราแรกก่อนเขาเรียกถองโต ผังตรงข้ามที่เป็นชุมชน เขาเรียกถองกลอย เข้าไปข้างในเรียกถองซิมัน ส่วนฝั่งโน้นเรียกนายวกับบนลำพู ผังบนเขาเรียกถองเกิด” ผู้เผ่าเล่าชื่อหมู่บ้านดั้งเดิมให้ฟัง พลางถอนหายใจเมื่อหวนรำลึกถึงอดีตและมองเห็นความเป็นอยู่ในปัจจุบัน “สมัยก่อนหน้านั้นเขากินหัวกลอย หัวมันนุ่น หัวมันจั่ว” ผู้เผ่าเล่าช้อนไปถึงอาหารการกินในสมัยบรรพบุรุษ

ฝนซาอีกครั้งแต่อาลัยละออยังปกคลุมทั่วหมู่บ้าน แม่เผ่าออกมาจากครัวมานั่งร่วมวงสนทนาที่หน้าบ้านด้วย เผ่าหีดเล่าเรื่องราวได้อารมณ์มากขึ้นเมื่อเห็นผู้มาเยือนตั้งใจสอบถามและมีแม่เผ่าคอยเสริม การเล่าความหลังครั้งเก่าก่อนที่เป็นตำนานก็ได้เริ่มขึ้น “แรกก่อนมีตำนานแล้วว่า มีพระราชโอรสได้หนึ่งราชสีห์มารองที่ประทับ จึงเกณฑ์คนสามพันคนให้ออกไปล่าราชสีห์ ส่วนใหญ่เป็นคนแถวหมู่บ้านนี้ คือบ้านบางเนียง บางสัก และบางหลุด โดยมีสามพี่น้องที่เก่งที่สุดของกลุ่ม ร่วม

เดินทางในครั้งนี้ด้วย คือตาสามพัน คาภูหอ และตาหมอ พอทั้งหมดเดินทางออกไปถึงกลางทะเล ก็ได้เห็นใบโพธิ์ที่มีรูปร่างคล้ายๆ หญิงสาวอยู่ในทะเล จึงได้กระโดดลงไปหา ตาสามพันพยายามห้ามไว้แต่ไม่ทัน ผู้ที่ลงไปจึงถูกปลากัดกินตายเกือบหมด เหลือแต่ทหารองรักษ์กับสามพี่น้อง จึงเดินทางต่อไปจนเจอราชสีห์ และช่วยกันฆ่า ถลกหนังเพื่อนำไปถวายพระราชา ขากลับเข้าฝั่งเกิดคลื่นยักษ์ ทหารองครักษ์ที่รักษาหนังราชสีห์โดนคลื่นซัด แต่ก็ได้พยายามมอบหนังราชสีห์ให้สามพี่น้องเพื่อนำไปถวายพระราชา สามพี่น้องก็โดนคลื่นซัดมาขึ้นฝั่งคนละที่ละทางกัน ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลทั้งสามคือ ศาลพ่อตาสามพันตั้งอยู่ริมหาดบางลึก ศาลพ่อคาภูหอตั้งอยู่ริมหาดบางเนียง และศาลตาหมอตั้งอยู่ริมหาดบางหม้อหรือบางหลุด และเป็นที่เคารพนับถือและพี่น้องมอแกลนจวบจนกระทั่งปัจจุบัน” นี่ก็เรื่องเล่าปรัมปราที่เล่าสืบต่อๆ กันมา หากหลักฐานยืนยันมิได้ ข้อเท็จจริงจะเป็นประการใดนั้นมิอาจสืบสาวราวเรื่องได้ แต่ประเด็นที่น่าสนใจอยู่ที่การเล่าเรื่องราวนี้ต่อกันมาจนถึงรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน บรรพบุรุษคงมีอุทาหรณ์บางประการเคลือบแฝงเป็นกุศโลบายอยู่ในเรื่องเล่ากระมัง

ฝนลงเม็ดอีกครา พ้องฟ้ามีดคำดูคล้ายพลบค่ำทั้งๆ ที่เพิ่งบ่ายสามโมงกว่า ผู้เฒ่าติดลมในเรื่องเล่าจากตำนานเลยเล่าให้ฟังอีกเรื่อง เรื่องนี้เกี่ยวกับตำนานของพระสมิเจ้ากับพระกุหนิงซึ่งได้แข่งเล่นสะบ้าเพื่อแข่งชิงพระนางขาว “พระสมิเจ้าอยู่แถวน้ำเค็ม ส่วนพระกุหนิงอยู่แถวๆ เขาลำปี ทั้งสองได้ทำแข่งขันยึงลูกสะบ้า พระสมิเจ้ายิง 10 ลูกแตกทั้ง 10 ลูก ส่วนพระกุหนิงนั้นยิงไม่แตก แม่นางขาวจึงไปอยู่กับพระสมิเจ้าที่น้ำเค็มตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา” เรื่องเล่าจบเพียงแค่นี้ บรรพบุรุษอาจต้องการบอกเรื่องราวของเกมสัการะเล่นในสมัยนั้นหรืออาจแฝงตำนานของแม่นางขาวซึ่งเป็นที่รู้จักและเคารพนับถือของผู้คนในแถบฝั่งอันดามัน

เฒ่าหืดเล่าความหลังอย่างสนุกสนาน เล่าไปพลางชี้ให้ดูพื้นที่ไปพลางโดยมีแม่เฒ่าคอยเสริม “แรกสมัยก่อน ป่าเต็มไปหมดจนถึงสมัยทำเหมืองก็กลายเป็นขุมเหมืองตอนสงครามโลกครั้งที่สองชาวบ้านก็อาศัยหลบภัยตามขุมเหมืองนี้แหละ หลังจากนั้นเริ่มทำนาเพราะขาดแคลนข้าวปลาอาหาร อยู่กันมาจนกระทั่งเริ่มมีโรงแรมเข้ามาคือ โรงแรมทับตะวัน ชาวบ้านเริ่มโยกย้ายจากบริเวณขุมเหมืองมาอยู่ใกล้ทะเลมากขึ้น พุงนาเริ่มหายไป สวนมะพร้าวเข้ามาแทนที่ เช่นเดียวกับในอดีตที่ป่าที่

หายไปและมีชุมชนเมืองมาแทน ทางฝั่งบ้านบนไร่หรือถองเกิด ก็เริ่มปลูกยางและมี
นายทุนเข้าไปทำสวนปาล์ม สวนยางก็ขยายจนเต็มพื้นที่เหมือนที่เห็นทุกวันนี้” ผู้
เฒ่าเล่าเรื่องราวด้วยรอยยิ้ม บางครั้งก็แฝงด้วยแววตากังวลในสถานการณ์ปัจจุบัน
เพราะดูเหมือนว่าทุกวันนี้ไม่ค่อยมีใครพูดถึงบ้านถองเกิด ถองโต หรือบ้านในทุ่ง
เท่าไรแล้ว ใครๆ ก็รู้จักแต่บ้านทับตะวันซึ่งตั้งตามชื่อของโรงแรมแห่งแรกที่เข้ามา
ตั้งที่นี่ ต่อมาคนก็เรียกถนนซอยนี้ว่าซอยทับตะวัน หน่วยงานของรัฐก็เลยเอาตาม
ด้วยโดยตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านทับตะวันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปล่อยให้ป้ายชื่อบ้านใน
ทุ่งต้องหลบอยู่มุมถนนสายเล็กๆ หลังหมู่บ้านอย่างไร้ความหมาย

ฝนฟ้าใหญ่เพิ่งผ่านพ้นเหลือเพียงละอองฝอยหยิมๆ น้ำที่เจิ่งนองท่วมบริเวณลาน
ทรายข้างต้นมะพร้าวหน้าบ้านและข้างบ้าน ได้ลบรอยเท้าของใครบางคนที่เพิ่งเดิน
เข้ามาและเดินออกไป เสียงคลื่นลมมรสุมที่ถาโถมเข้าสู่ฝั่งดังกลบเสียงผู้มาเยือนที่
เดินคุยกันไปตามถนนสายเล็กๆ หลังหมู่บ้านริมสวนมะพร้าวท่ามกลางละอองฝน
กระแสมแรงที่มาพร้อมมรสุมได้พัดเอาเมล็ดทรายให้เคลื่อนที่ขึ้นบนชายหาดทำให้
หาดบางแห่งเปลี่ยนไปดูแปลกตา ร้านค้า บังกะ โลรีสตอร์ที่ใหม่ฯ ผุดขึ้นมาอีกครั้ง
หลังคลื่นยักษ์แห่งความเปลี่ยนแปลงได้ผ่านเลยไปหนึ่งปีกว่า ความเศร้าโศกจาก
เหตุการณ์ครั้งนั้นดูเหมือนจะสว่างซาลงเหมือนสายฝนที่ต้องมีวันซา แต่ท่ามกลาง
ความหวังใหม่ๆ ได้ฟ้าหลังฝนอันสดใสนี้จะมีพายุก่อตัวขึ้นมาอีกเมื่อใด ฉะนั้นการ
เตรียมพร้อมที่จะยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่
มีชีวิตอยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติอันแปรปรวนแปรที่นี้และแน่นอน..สำหรับมนุษย์ทุกคนด้วยที่
พึงดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท

ยุคเปลี่ยนผ่าน ของบ้านบนไร่ในถอง

“แถวนี้เขาเรียกบ้านในถอง” ป่าลาก หลิงแกร่งที่ขึ้นชอบการใส่เสื้อแดงบอกกลาง
ซีไปทางหลังบ้านที่เป็นสวนมะพร้าว “แรกก่อนในสวนพรวานนั้นเขาทำนาเต็มไป
หมด เลยเรียกว่าบ้านในถอง” เกษชายความเป็นมาของชื่อบ้านเดิมเพิ่มเติม “สมัยนั้น
หากินกันหนุกนิ” ป่าเล่าด้วยสีหน้าเบิกบานเหมือนดอกไม้ที่กำลังบานอยู่ที่หน้าบาน
ขามนี้ และเหมือนกับเห็ดนางฟ้าที่กำลังบานอยู่ในโรงเพาะเลี้ยงข้างบ้านที่ได้รับการ
สนับสนุนจากพี่น้องนักพัฒนาที่เข้ามาช่วยกันสนับสนุนเรื่องการทำมาหากิน ทุก

วันนี้ป่าลาถูกดูเหมือนจะเป็นแม่บ้านที่มีคนนอกรู้จักมากที่สุดเพราะบ้านของแกตั้งอยู่หน้าศูนย์เด็ก และฝั่งตรงข้ามถนนคือร้านโคมมอเกลน เวลาใครผ่านไปผ่านมาหรือมีหน่วยงาน องค์กร มูลนิธิ สถาบันต่างๆ เข้ามาเยี่ยมก็ได้ป่าลาที่นี่แหละที่คอยทำหน้าที่ต้อนรับ เมื่อมีเหตุการณ์ต่อต้านกรณีต่างๆ ที่รัฐกับเอ็นจีโอมีความเห็นไม่ลงรอยกัน ป่าลา ก็ไปร่วมกับเขาทุกที่ตั้งแต่กรณีเอฟทีเอที่เชียงใหม่จนถึงสนามหลวงและหน้าทำเนียบ ทำให้มุมมองและการปรับตัวเข้ากับคนนอกดีกว่าแม่บ้านคนอื่นๆ “ป่าไปมาทั่วประเทศแล้ว แกชอบไปด้วย” หนูนุมนักพัฒนาที่เข้าไปประจำในหมู่บ้านยีนยัน

“ฝั่งโน้นเขาทำไร่เลยเรียกบ้านบนไร่” แกชี้ไปบนภูเขาฝั่งตรงข้ามที่ห่างไปจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร สมัยหนึ่งที่นี่เคยเป็นไร่ข้าวอูปลาดำ ผลิตอาหารเลี้ยงพี่น้องชาวมอเกลนและมอแกนจากเกาะต่างๆ ในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ที่นี่มีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเคารพบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ และเคารพบูชาธรรมชาติทั้งป่า ทุ่งนา และทะเลที่ยังคงมีการสืบทอดกันมา วิถีแห่งการผลิตทำให้ชาวมอเกลนรู้จักคุณค่าของธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เหตุการณ์ต่างๆ ที่พวกเขาผ่านมาในแต่ละยุคได้สั่งสมเป็นประสบการณ์ ความรู้และบางส่วนได้บ่มเพาะเป็นภูมิปัญญาซึ่งได้ถ่ายทอดผ่านทางพิธีกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน พิธีกรรมเหล่านี้ได้แฝงนัยยะคำสอนเรื่องการอยู่ร่วมกันและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนกับธรรมชาติ “ป่าลาภเป็นร่างทรงพ่อตาตอนพิธีเลี้ยงพ่อตาสามพันด้วย” หนูนุมนักพัฒนาคนเดิมบอก นี่ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของหญิงเก่งผู้นี้ทำหน้าที่ผู้สื่อสารระหว่างโลกแห่งจิตวิญญาณธรรมชาติกับโลกสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยกลไกอันซับซ้อนและดูเหมือนจะหนีห่างจากธรรมชาติออกไปทุกที

“ตอนงานเดือนสิบเราต้องออกไปขอข้าวของและขนมที่วัด” ป้าบอก ซึ่งเหตุการณ์นี้ใครหลายคนเคยปรารภถึงด้วยความไม่เข้าใจอยู่บ่อยๆ ว่า ทำไมพี่น้องมอเกลนและมอแกนจึงต้องไปนั่งขอแบบนั้น พี่น้องแถวตะกั่วป่าเคยเล่าว่าสมัยก่อนตอนงานวันสารทเดือนสิบซึ่งเป็นประเพณีที่แสดงถึงความเคารพนับถือและรำลึกถึงบรรพบุรุษที่เข้มขลังมากที่สุดของชาวภาคใต้ เขาเคยเห็นพี่น้องมอแกนจากเกาะสุรินทร์พายเรือทวนน้ำเข้ามาทางแม่น้ำตะกั่วป่าเพื่อมานั่งขอข้าวของ ขนม และเงินจากผู้คนที่มางานเดือนสิบในวัดย่านยาวที่อยู่ติดกับแม่น้ำตะกั่วป่า หลังจากที่ได้

พูดคุยประมวลเหตุการณ์และวิเคราะห์เชื่อมโยงกับประเพณีเลี้ยงบรรพบุรุษหรือประเพณีไหว้พ่อตาของชาวมอแกนแล้ว อาจเป็นไปได้ว่าที่บรรพบุรุษบอกต่อกันมาว่าต้องไปขอข้าวของในงานเดือนสิบ ก็เพื่อจะให้มอแกนได้เห็นและซึมซับประเพณีการเคารพนับถือวิญญาณบรรพบุรุษจากคนไทย จะได้กลับมาเคารพบูชาวิญญาณบรรพบุรุษของตนเองบ้าง หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องการให้พี่น้องชาวมอแกนได้ออกไปเห็นความเป็นไปของโลกภายนอกของคนเมือง ความเป็นไปของสังคมปัจจุบันและได้ข้าวของกลับมาใช้บ้าง แต่ไม่ว่าจะเพื่ออะไรก็แล้วแต่ ในเดือนสิบของทุกปี ชาวมอแกนก็ยังไปขอข้าวของ ขนมและเงิน ซึ่งอย่างน้อยก็ช่วยสร้างความสัมพันธ์บางอย่างให้คนเมืองรู้จักแบ่งปันให้แก่พี่น้องชาวมอแกนในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมชาติ

“เราไม่เคยขายที่ดินตั้งแต่สมัยปู่ย่าตาทวดแล้ว แต่จะแบ่งปันให้ลูกหลานทำกินและสร้างที่อยู่อาศัยเท่านั้น” ป้าเล่าถึงความเป็นมาของที่ดินแถบนี้ซึ่งตอนนี้กำลังมีปัญหาขึ้นโรงขึ้นศาลกับนายทุนที่อ้างตัวเป็นเจ้าของที่ดินตั้งแต่สมัยสัมปทานเหมืองแร่กรณีนี้สร้างความกังวลให้แก่ชาวบ้านมากเนื่องจากการไม่รู้เท่าทันเรื่องตัวบทกฎหมายและเล่ห์กลของนายทุน พื้นที่บางแห่งเช่นรอบๆ ชุมเจียวท้ายหมู่บ้านปิ่นที่โล่งไม่มีการเพาะปลูก ชาวบ้านจึงใช้ประโยชน์เป็นที่จอดเรือประมงมาเป็นเวลานาน แต่อยู่มาวันหนึ่งผู้ที่อ้างตัวเป็นเจ้าของก็นำป้ายไปปักและนำรั้วลวดหนามไปล้อม จนล่าสุดชาวบ้านต้องรวมตัวกันปลูกต้นไม้ในที่ดินนั้นเพื่อปกป้องผืนดินของบรรพบุรุษไว้ให้ลูกหลานได้ใช้งานกันต่อไป

ในสายตาของบางคนป่าลาอาจเป็นแค่ผู้เชื่อมประสานคนนอกกับคนในและเป็นร่างทรงที่สื่อกลางระหว่างวิญญาณบรรพบุรุษกับชีวิตพี่น้องลูกหลานในปัจจุบันที่ไม่มีความสำคัญอะไรนัก แต่แท้จริงแล้วบทบาทดังกล่าวถือว่าเป็นการช่วยให้ชุมชนก้าวผ่านความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาไปได้อย่างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา ระหว่างโลกแห่งจิตวิญญาณกับโลกแห่งวัตถุและเทคโนโลยี บนเส้นทาง “สายกลาง” และวิถีแห่ง “ความพอเพียง”

ในบางวัน.... ที่บ้านทับตะวัน

ในบางวันที่ดวงตะวันไม่ถูกทับที่บ้านทับตะวัน ใครบางคนเดินเท้าเปล่าฝ่าเปลวแดดที่แผดเปรี้ยงข้ามถนนลาดยางมาสู่บ้านหลังใหญ่อีกฟากหนึ่งที่ถูกเช่าเป็นศูนย์ประสานงาน “รงค์ช่วยไปเอาเครื่องตัดหญ้าที่บ้านข้างร้าน โคมมาให้หน่อย” ฝ่ายการเงินของศูนย์ประสานงานบอก รงค์พยักหน้าแล้วรีบเดินไปตามถนนท่ามกลางแดดร้อนจัดตอนเที่ยงวัน ผิวที่ดำเป็นมัน ร่างที่สูงใหญ่เต็มไปด้วยมัดกล้ำรวานักรบโบราณ และใบหน้าที่ยังคงเอกลักษณ์มอเกลนอย่างชัดเจน ทำให้รงค์เด่นชัดมาก ใครก็ตามที่เข้ามาในหมู่บ้านทับตะวันต้องเห็นเขา และบ่อยครั้งที่หลายคนเคยได้รับความช่วยเหลือจากเขา “รงค์ชอบทำงาน ทำทุกอย่าง ใช้อะไรก็ไม่บ่น ขวนไปไหนก็ไปหมด ทั้งไปประชุม ไปสัมมนา ไปเข้าค่าย ไปประท้วง ไปทุกแห่ง” ผู้ประสานงานโครงการเล่าให้ฟังอย่างชื่นชม

แม้บางคนในหมู่บ้านรู้สึกเป็นห่วงรงค์ที่ยังไม่ยอมมีครอบครัวสักทีในขณะที่เพื่อนๆ ในวัยเดียวกันส่วนใหญ่มีเมียมีลูกกันหมดแล้ว แต่ในสายตาของนักพัฒนาที่เข้าไปอยู่ในหมู่บ้านแล้วรงค์คือผู้ช่วยที่ดีคนหนึ่ง และเป็นผู้ประสานงานบางเรื่องระหว่างชาวบ้านกับโครงการ ตอนนี่เขาเริ่มทำคอกหมู เพื่อเลี้ยงหมูที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากนักพัฒนา

เคยมีคนบอกว่าชาวมอเกลนไม่ค่อยขยัน แต่สำหรับรงค์และหนุ่มสาวหลายคนในหมู่บ้านนี้ก็กลับตรงกันข้าม พวกเขาออกไปทำงานตั้งแต่เช้า ทั้งงานรับจ้าง ก่อสร้าง เป็นคนงานของรีสอร์ทและ โรงแรมต่างๆ รวมทั้งออกทะเลหาปู หาปลา พวกเขาไม่เคยเลิกงาน ที่สำคัญที่สุด พวกเขามีคุณสมบัติที่ใครๆ ก็ชอบและชื่นชมได้แก่ ความซื่อสัตย์และ ความอดทน ซึ่งเป็นสิ่งมีค่าที่หาได้ไม่ถ้ง่ายนักจากคนเมืองในปัจจุบัน ในขณะที่พี่น้องมอเกลนยังมีอยู่อย่างเต็มเปี่ยม

แดดยังไม่ที่ท่าว่าจะอ่อนแรงลง เช่นเดียวกับรงค์ที่ยังไม่มีที่ท่าว่าจะอ่อนล้าเช่นกัน “เครื่องตัดหญ้าที่บ้านบัง ไม่มีคับ” รงค์กลับมาบอกเจ้าหน้าที่สาว “งั้นก็ช่วยเดินไปดูบ้านที่ขอยด้านหลังอีกทีซิ ถ้ามีเอามาไว้ที่นี่เลย” รงค์ไม่รอช้า รีบเดินข้ามถนนตรงไปยังอีกฝั่งของหมู่บ้านทันที

เด็กน้อยมอแกน แห่งบ้านมันดิเซอร์-บิลลี-สลัมลีภาค

ตอนเย็นๆ ในวันที่ลมทะเล โขยพัดอ่อนๆ ทอมและเพื่อนๆ ชาวมอแกนวัยซนพากันปั่นจักรยานไปตามถนนลาดยางที่ตัดจากหลังหมู่บ้านผ่านสวนมะพร้าวและซากต้นสนยืนตายจากสึนามิ พวกเขาตัดเลาะผ่านหน้าบ้านหลังใหม่ที่เพิ่งสร้างเสร็จได้ไม่นานมุ่งไปที่ทิวสนริมชายหาด และ ก่อนตะวันชิงพลบก็จะพากันปั่นรถกลับมาบ้านผ่านป่าบ้าน “ในทุ่ง” จากด้านหลังเพื่อวกมาสู่บ้าน “ทับตะวัน” ทางด้านหน้าถนนใหญ่ ดูเหมือนทอมและเพื่อนๆ ไม่ได้สนใจอะไรกับป่ามากนัก บางครั้งเขายังได้ยินแม่ ป้า พี่ๆ เรียกกลุ่มบ้านที่เป็นป่าไม้ไผ่ยกพื้นว่าบ้าน “สลัมลีภาค” ส่วนกลุ่มบ้านที่อยู่ถัดไปเขาเรียกบ้าน “บิลลี” ตามชื่อของนักพินดาบชาวต่างชาติผู้ใจดีซึ่งบริจาคเงินสร้างให้ และเมื่อเข้าไปในซอยฝั่งมุมเหมือนกลุ่มบ้านแถวนั้นคือบ้าน “มันดิเซอร์” ซึ่งเป็นชื่อขององค์กรต่างชาติที่เข้ามาช่วยเหลือ เมื่อได้ยินคนเรียกกันมากขึ้น พวกเด็กๆ ก็เริ่มเรียกตามจนติดปาก เหมือนกับบ้านทับตะวันที่เขาเรียกตามโรงแรมทับตะวันและซอยทับตะวันมาจนถึงทุกวันนี้ และในวันหน้าพวกเขาอาจจะติดปากชื่อใหม่ที่ติดป้ายหน้าบ้านเกือบทุกหลังก็เป็นได้

ทอมเรียนหนังสือที่โรงเรียนห่างจากหมู่บ้านไปไม่กี่กิโล ตอนเย็นๆ เขายังได้เรียนเพิ่มเติมกับพี่ๆ ใจดีที่เข้ามาตั้งศูนย์เด็กทับตะวันและคอยสอน คอยช่วยเหลือพวกเขา เรื่องสวัสดิการด้านต่างๆ ทั้งเงินค่าอาหารและทุนช่วยเหลือต่างๆ บ่อยครั้งมีพี่ๆ นักศึกษาและคนจากในเมืองผู้ใจบุญเข้ามาจัดค่าย แจกของ พาเล่นเกมส์ พาพวกเขาเดินสำรวจหมู่บ้านค้นหาวัฒนธรรมดั้งเดิม ในขณะที่หลังจากค่ายพวกเด็กๆ ก็ต้องเผชิญกับกับสื่อทุนนิยมจากโทรทัศน์ที่ดึงดูดพวกเขาให้ออกไปหาสิ่งที่เรียกว่าความเจริญความทันสมัย ความสะดวกสบาย การแต่งตัวแบบเท่ที่เก๋ตามแบบพี่ๆ ที่เข้ามาหรือแม้แต่พี่ในหมู่บ้านเองก็ตาม ทอมกับเพื่อนๆ รู้สึกสนุกสนานกับการที่ได้เรียนรู้วิถีทางทั้งสองด้าน ทั้งวิถีดั้งเดิมและวิถีสมัยใหม่ ส่วนจะแยกแยะอย่างไรหรือเลือกเอาสิ่งไหนนั้น เวลา สถานการณ์ และผู้คนที่ผ่านเข้ามา คงช่วยบอกทางพวกเขาได้บ้าง

อีก 5 ปีข้างหน้าทอมจะเรียนจบชั้นประถมศึกษาและอาจจะได้เรียนต่อในระดับมัธยม ตอนนั้นชื่อหมู่บ้านอาจเปลี่ยนไปตามคำเรียกที่ติดปาก โลกอาจพัฒนาล้ำ

หน้าไปอย่างรวดเร็ว แต่ความทรงจำดีๆ จากบรรพบุรุษพ่อแม่พี่น้องชาวมอแกน พิธีกรรมที่เข้าร่วมทำตอนเด็กๆ กิจกรรมดีๆ ที่พี่ๆ พาเรียนรู้และค้นหาจากค่าย คำสอนคำชี้แนะจากพี่ๆ ที่ศูนย์ทัตตะวัน คงพอช่วยให้เขาได้รำลึกถึงความงดงาม ของชีวิตในวัยเยาว์ได้บ้าง และถึงตอนนั้นไม่ว่าหมู่บ้านจะเปลี่ยนไปอย่างไร แต่จิต วิญญาณของมอแกนที่ฝังรากลึกในใจพวกเขาอาจไม่เปลี่ยนแปลงตาม วันเวลาเท่านั้นที่ จะรอคอยพิสูจน์จิตใจพวกเขาว่าจะแข็งแกร่งด้านกระแสการหมุนของโลกทุนนิยม ได้แค่ไหน คนที่เฝ้ามองอยู่ก็คงได้แต่มอบกำลังใจและขอให้พลังแห่งจิตวิญญาณ มอแกนจงช่วยปกป้องคุ้มครองพวกเขาตลอดไป

ฉลองพ่อตาสามพัน : ต่าโปีะหวันเต๊ะ

ศาลาขนาดเล็กแต่แข็งแรง มีนอกชานและหลังคามุงกระเบื้องที่ตั้งเด่นตระหง่านอยู่ ข้างต้นสนใหญ่ ริมหาดบางสักนั้น คนที่ไม่รู้จักอาจเข้าใจว่าเป็นศาลาพัก ความจริง แล้วที่นี้ คือศูนย์รวมของจิตวิญญาณบรรพชนชาวมอแกนบ้านทัตตะวัน-ศาลพ่อตา สามพัน นอกจากนี้ยังมีศาลพ่อตาคูหอที่บ้านบางเนียงและศาลพ่อตาหอที่บ้านบาง หม้อหรือบางหลุดที่เป็นที่พึ่งทางใจของมอแกนในหมู่บ้านเหล่านั้นด้วยเช่นกัน

พิธีกรรมเดือนสี่ เป็นการทำบุญฉลองศาลาพ่อตาสามพัน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับ ถือ ของที่เตรียมไปทำพิธีในวันนั้นก็จะมีไก่ย่าง ข้าวเหนียว ข้าวหลามทำเอง เหล้า ทุบเทียน ข้าวตอก กำยาน เต่านา หมากพลู ปูนกินหมาก ซึ่งถูกนำมาจัดไว้รวมกัน เพื่อเซ่นไหว้พ่อตาสามพัน โดยการอัญเชิญของพ่อหมอใหญ่ประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านจะเตรียมเสาน้ำมันไว้ประมาณ 4 ต้นซึ่งมีขนาดไม่เท่ากัน จะมีหนึ่งต้นที่ สูงที่สุดเพื่อเอาไว้ให้พ่อหมอปีนเป็นคนแรก พิธีกรรมเริ่มจากพ่อหมออัญเชิญพ่อตา สามพันมาประทับร่างทรงหลายคนซึ่งจะแสดงอาการเป็นสัตว์ต่างๆ เช่น พญานาค เสือ งู นกและเสียงร้องของสัตว์ชนิดนั้นๆ ออกมา จากนั้นพ่อหมอจะวิ่งไปป็น เสาน้ำมัน ต้นที่สูงที่สุดโดยที่เสาจะมีความลื่นมากๆ ชนิดที่คนธรรมดาไม่สามารถ ปีนขึ้นไปได้ จากนั้นคนอื่นๆ ที่โดนประทับร่างทรง (จะมีประมาณ 4 คน แต่ไม่ เกิน 6 คน ในแต่ละปี) ก็จะปีนขึ้นไปบนเสาดันที่เหลือแล้วแก้ผ้าที่หุ้มขอดเสาวัว จับผ้าขาว หมุนรอบๆ ขอดเสาสามรอบแล้วนำธงขึ้นมาปัก หลังจากนั้นก็จะโรยตัว ลงมาคล้ายคนหมดสติเพื่อให้คนข้างล่างรอรับตนเอง ถ้ารับไม่ได้จะเชือกกันว่า

เกิดเรื่องไม่ดีขึ้นในหมู่บ้าน แต่ถ้าหากจับได้จะจับตัวเอาไว้เพื่อไม่ให้กลับไปปีนเสา
อีกและป้องกันไม่ให้วิ่งเข้าป่า จากนั้นจะช่วยกันนำร่างทรงขึ้นบนแคร่ที่เตรียม
เอาไว้ ร่างทรงก็จะฟื้นจากสลบ กลับสู่สภาพปกติ

ประเพณีนี้จะใช้เวลาตั้งแต่ตอนเย็นเรื่อยไปจนถึงเช้า แต่จะไม่เกิน 5 โมงเช้าของอีก
วันหนึ่ง เมื่อถึงเช้าวันใหม่พ่อหมอจะเริ่มทำพิธี “วันเต๊ะ” โดยจะทำวันละ 3 บ้าน
เท่านั้น ก่อนที่จะไปรับพ่อหมอมาทำพิธี “วันเต๊ะ” แต่ละบ้านจะต้องเตรียมไก่ย่าง
และ เต่านาคัม โดยต้องฆ่ากันสดๆ ก่อนทำพิธีในป่าหลังบ้านนั้นๆ เมื่อของสูกจะ
นำไปวางไว้บนแคร่ ส่วนของเหลือเช่นขนไก่ เศษเต่าจะต้องไว้ได้แคร่เพื่อเป็น
หลักฐานว่าได้ทำจริงๆ นอกจากนั้นก็จะมีการข่มขู่ ข้าวหลาม น้ำตาลทรายแดง
คัม เพื่อเอาไว้กินกับข้าวเหนียว เต่า ไก่ ข้าวสวย เหล้า แล้วพ่อหมอจะทำพิธีโดย
ให้คนในบ้านเฝ้ารอรับของเช่นที่พ่อหมอจะโยน ถ้าจับได้ให้รับกินทันที ใน
ระหว่างที่พ่อหมอสวดภาวนานั้นห้ามทุกคนกินของตัวเอง ต้องรอพ่อหมอโยนให้เท่านั้น
ตลอดการทำพิธีพ่อหมอจะกล่าวคำว่า “วันเต๊ะ” เสียงดังมาก หลังจากนั้นจะย้ายจากป่า
หลังบ้านเข้ามาทำพิธีในบ้านซึ่งมีไม้หวายสานเป็นตะกร้าใส่ด้วยวางอยู่ พร้อมกับ
กระทงใบกะพ้อเตรียมไว้ให้พ่อหมอ ตะกร้าไม้หวายและกระทงใบกะพ้อที่ใช้
จะต้องเหมือนกันทุกใบห้ามเปลี่ยน ถ้าหากทำพิธีไม่ทันในเดือน 4 จะเลื่อนไปทำ
ในเดือน 6 เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่เชื่อถือกันมา และความเชื่อเหล่านี้จะได้
สืบทอดไปยังลูกหลานต่อไป

จากทะเลสู่ภูเขา ร่องรอยเรื่องราวชาวมอแกนบ้าน “ทับปลา”

“เมื่อสมัยร้อยกว่าปีก่อนเคยมีมหันตภัยรุนแรงขนาดต้นไม้ขาดทั้งต้น พ่อเลยย้ายกัน
ไปอยู่บนเขาห้าปี” เต่าสาผู้เฒ่าชาวมอแกนแห่งบ้านทับปลาเล่าให้ผมฟัง ขณะพา
เดินเยี่ยมชมชาวบ้านทับปลาก่อนคำ ในวันที่ครึ่งฟ้าครึ่งฝน ผมไม่แน่ใจว่า
“มหันตภัย” ในความหมายของผู้เฒ่าหมายถึงพายุหรือเปล่า? แต่คิดว่าน่าจะเป็นภัย
ธรรมชาติ “นี่บ้านยกเอง นั่นบ้านเขยกให้” เต่าสายังชี้ให้ผมดูบ้านฝาไม้ไผ่สาน และ
บ้านที่ก่อด้วยอิฐบล็อกจากอนธิบาย “มีหลายกลุ่มเขาช่วยกันสร้างให้” น่าจะเป็น
เช่นนั้นจริงเพราะหน้าจั่วบ้านแต่ละหลังจะมี “ตรา” สัญลักษณ์หรือโลโก้ขององค์กร
นั้นๆ

“เฮ้...แะะกินเมล็ดกาหยูแก้วก่อนตะ” ผู้เฒ่าคนหนึ่งที่นั่งคว่เมล็ดมะม่วงหิมพานต์อยู่กับหลานรื่องเรียกผมและเฒ่าสาก่อนเอ่ยต่อว่า “ไหนลองทำแลถิ ทำกินเป็นหม้าย” ผมหยิบท่อนไม้มาทุบเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ที่คว่แล้ว ก่อนแกะเปลือกออกเอาแค่เมล็ดในสีขาว โยนเข้าปากเคี้ยวกินอย่างอ่อยก่อนเดินตามผู้เฒ่าสาไปบ้านอื่นต่อ

“ ออกเลทุกวัน หาปลา ทำกระชัง ดักไขปู” ผู้เฒ่าสาเล่าต่อคล้ายขยายกระบายบางอย่างให้ผู้มาเยือนได้รับรู้ “ไม่รู้ว่ามีมา จะได้เตรียมปลาไว้ให้กิน” ความหวังไขความอยากให้ได้ลิ้มลองสะท้อน ออกมาจากความรู้สึก หลังจากเราได้เดินลัดเลาะเยี่ยมชมบ้านห้าหกหลังที่กำลังตระเตรียมอาหารเย็น และเพิ่งเดินผ่านหลังที่เด็กหนุ่มกำลังสับไก่ไปไม่นานก็ถึงร้านค้า “กินเหล้าหม้าย” ผู้เฒ่าถาม ผมส่ายหน้า หลังจากเสียงเหล้าจากขวดไหลลงแก้ว ผู้เฒ่าเล่าต่อว่า “พอฉานเป็นแขกแต่กินเหล้า รู้สึกว่าจะเป็นแขกจากอิน โคนี่เซีย แต่มาได้เมียชาวเล”

พอเหล้าหมดแก้วเราก็เดินตามทางเลียบริมสวนยางที่เพิ่งปลูกได้ไม่นาน มองเห็นทิวเขาลำปีตั้งตระหง่านอยู่เบื้องหน้า สายหมอกสีเทาๆ เคลือบเคล้าอยู่ตรงชายเขา ฝนเพิ่งแล้งได้ไม่นาน สมัยก่อนที่นี้ค่อนข้างสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร ทั้งจากทะเล ป่าชายเลน และภูเขา ก่อนตะวันพลบค่ำเฒ่าสาที่ผมไปที่ร้านขายของชำเล็กๆ และแนะนำผมว่าเป็นหลานชายแกลง ขณะที่เรากำลังจะกลับบ้านก็สวนทางกับพ่อบ้านสี่ห้าคน บ้างขับมอเตอร์ไซค์ บ้างก็เดินไปที่ท่าเรือ พวกเขาส่งภาษามอแกนกับผู้เฒ่า ฟังดูเหมือนมีเรื่องรวาน่าตื่นเต้น “เขาชวนไปช่วยยกเครื่องเรือ” ผู้เฒ่าบอก

ความมืดกำลังเข้ามาเยือน แสงจันทร์ค่อยๆ แจ่มชัดขึ้น ผมเดินตามหลังผู้เฒ่าไปที่ท่าเรือ ตาหลวงจักร ที่นั่นมีศาลตั้งอยู่โดยมีเสาธงปักขนานทั้งสองข้าง ที่ท่าเรือมีกระท่อมหลังคาจั่วมีเพิงยื่นออกทั้งสี่ด้าน ใต้เป็นที่พักและที่เก็บอุปกรณ์ของชาวประมง ในคลองมีเรือจอดอยู่หลายลำ แต่ลำหนึ่งโผล่แต่ส่วนที่มีเครื่องขึ้นมาเห็นกาบเรือเพียงเดือนราง พ่อบ้านสองคนดำน้ำลงไปขันนอตที่ยึดเครื่องเรือให้คลายออก ขณะที่เหตุการณ์กำลังดำเนินไป ผมได้ยินคำว่า “กำบัง” บ่อยครั้งจนจับได้ว่ามันแปลว่าเรื่อนั่นเอง พอถอดเครื่องเรือออกได้ ชายหนุ่มบนฝั่งก็ดึง “กากลัก” หรือแม่แรง ที่ผูกโยงกับโช้เพื่อใช้ยกเครื่องเรือ ใครสองคนเพิ่งพายเรือมาถึงท่า “เขาไปหาปลา” ผู้บอกเฒ่า เมื่อมีแรงมาช่วยอีกสองแรง การเคลื่อนย้ายเครื่องเรือก็ง่าย

ขึ้น เสียงที่ดัง โหวกเหวกจนนึกว่าทะเลาะกันดังขึ้นอีกเป็นทวีคูณเมื่อเครื่องเรือขึ้นถึงฝั่ง และถูกขกวางบนล้งไม้เรียบร้อย

“มาถึงก็ได้ช่วยงานเลย” ผู้เฒ่าพูดขณะเดินกลับบ้านด้วยกันได้แสงจันทร์ เราเดินไปตามทางเล็กที่ทอดจากท่าเรือสู่หมู่บ้าน ความจริงแกลงอยากไปกินเหล้าที่เจ้าของเรือเลี้ยงเป็นการตอบแทนน้ำใจที่ช่วยงานแต่คงเกรงใจผมเลยพากลับบ้านไปกินข้าวที่ลูกชายเตรียมไว้รอ

ผมมีแกงที่เพิ่งฝากหิ้วลูกเขยของแกซื้อมาจากตลาด ส่วนในหม้อแกงลุงก็มีต้มหอยร่อยอยู่ คำนี้ผมนั่งกินข้าวกับลูกของแกที่ชื่อพี่ตุ้และเฒ่าสา สองชามมอแกนต่างวัยคนหนึ่งชราจนหนดคราและเส้นผมขาวเกือบทั้งหัว อีกคนเป็นหนุ่มใหญ่วัยกลางคน ทั้งสองพูดคุยกันดังมากระหว่างกินข้าว ผมสัมผัสได้ถึงบรรยากาศที่เป็นกันเองและรู้สึกว่าการที่เราไม่มีอะไรไปคบบังผมเลย ถ้อยคำและน้ำเสียงที่พูดกันถ้าเป็นคนอื่นอาจตกใจมากนึกว่าทะเลาะกัน แต่ความจริงเขากำลังตกลงกันเรื่องที่จะลงทุนเลี้ยงหอยแครง มือเขื่อนี้ผมเลยได้กินข้าวแกกล้มเรื่องราวชาวประมงมอแกนที่รสชาติจัดจ้าน เข้มข้นถึงพริกถึงขิงจริงๆ

กินข้าวเสร็จ ผู้เฒ่าเดินไปหยิบบัตรประชาชนมาให้ผมดู พร้อมบอกว่า “จำไม่ได้แล้วว่ากี่ปี เอ้าเอาเองละ” ผมรับบัตรมาอ่านดู นายสา นาวารัก เกิด 2478 29/5 ม.8 ต.ท้ายเหมือง อ.ท้ายเหมือง จังหวัดพังงา

เฒ่าสาอายุ 71 ปี แล้วแต่ดูจากการเดินนำผมชมหมู่บ้านเมื่อตอนเย็น ดูจากการช่วยยกเครื่องเรือเมื่อค่ำ เร็วแรงยังดีกว่าคนหนุ่มอย่างผมเสียอีก แต่มีสิ่งหนึ่งที่กระทบความรู้สึกผมตอนนั่งกินข้าวก็คือเสียงถอนหายใจ “เฮ้อ” ที่ดังออกมาบ่อยครั้งมากราวกับว่ามีเรื่องราวบางอย่างทับถมอยู่ในใจ เมื่อผมมาเลยได้ที่ระบาย อาจจะเป็นเรื่องลูกสาวที่เสียชีวิตตอนคลื่นยักษ์ เรื่องลูกเขยที่แปรพักตร์ไปกับอีกกลุ่มที่ใช้ศาสนาเข้ามาช่วย เรื่องหลานที่กำพร้า เรื่องการทำมาหากินที่ทรัพยากรลดลงแต่ค่าครองชีพแพงขึ้น สิ่งเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นเสียงถอนหายใจและคำพูด “เฮ้อ...มันเสดสา” ที่สะท้อนถึงความลำบากของผู้เฒ่า

หลังผ่านวันยาสูบไปจาก ผู้เฒ่าได้เล่าเรื่องทำสวนยางและสวนปาล์ม ชาวมอแกนส่วนใหญ่ที่นี่มีสวนยางกัน ของผู้เฒ่าเองก็เพิ่งปลูกปาล์มในพื้นที่ที่มีอยู่เล็กน้อย แต่พวกเขาก็ยังเชื่อมั่นในวิถีของชาวประมงอยู่ ยังอยากลงทุนเลี้ยงหอยแครง ทำกระชังเลี้ยงปลา ในขณะที่บางคนในหมู่บ้านก็ไปรับจ้างทำกรทำงานให้กับ “แลม” หรือคนนอกที่ไม่ใช่มอแกนในหมู่บ้านใกล้เคียงหรือในตัวอำเภอท้ายเหมือง เมื่อสมัยหนุ่มๆ ผู้เฒ่าและลูกชายก็เคยไปทำงานรับจ้างเป็นคนงานก่อสร้างเหมือนกัน แต่สุดท้ายก็ทนความคิดถึงทะเลไม่ไหวเลยกลับมาสู่วิถีชาวเลแบบเดิม

คืนนั้นผมกลับไปนอนที่ “กลุ่ม” ซึ่งเฒ่าสาากับพี่ผู้บอกว่า “พี่โชติเป็นคนมาตั้งไว้ถ้าใครมาก็ให้ไปนอนที่กลุ่ม มีเรื่องอะไรก็ให้ไปปรึกษากันที่กลุ่ม” พี่โชติ ที่ผู้เฒ่ากล่าวถึงคือ คุณวิโชติ โกรเทพ นักพัฒนาจากมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย ผู้เฒ่าสาขาอาสาไปนอนเป็นเพื่อนด้วยทั้งๆ ที่ผมบอกว่านอนคนเดียวได้ แต่ผู้เฒ่าก็ไม่ฟัง หอบเสื้อ หมอน ผ้าห่ม เดินนำหน้าผมไปเปิดประตูห้องปูเสื่อจัดแจงที่นอนก่อนผมเสียดอีก พี่ผู้ติดตามมานั่งคุยต่อ เราคุยกันถึงเรื่องแผนการวันพรุ่งนี้ ผมอยากไปออกเรือกับเฒ่าสาแต่ผู้เฒ่าอยากให้ผมไปกับพี่ผู้ “มันลำบากอย่าไปเลย บางทีรถมากต้องใช้เวลานาน มดแดงกำมาก เฮ้อ..มันเสดสา แต่ทำปรี๊ดได้ไม่ไปรับจ้างเขาก็ต้องทำพรรคนี่ ใ้อัทยา... ไม่ใช่เล่น เหนื่อยลำบาก อย่าไปเลย” ผมยังดี้ออยากไป อยากลำบากด้วย อยากเจอรสชาติความลำบาก ในที่สุดผู้เฒ่าก็เงยบไปแล้วบอกว่า “เฮ..ถ้าอีเอาพรรคนั้นกำเอา” แต่ยังไม่วายทั้งๆ ที่ว่า “ไปกับใ้อัตุดี ทวาแหละ..มันเป็นเรือเครื่อง เรือฉานต้องพาย” คืนนั้นผมเข้านอน ก่อนหลับได้ยินเสียงถอนหายใจของผู้เฒ่าที่นอนข้างๆ ดังมาเป็นระยะ ก่อนที่ผมจะผล็อยหลับไปด้วยความเหน็ดเหนื่อย

เช้าวันฟ้าใสที่ชายเล.....

ตามปกติผมชอบตื่นเช้าอยู่แล้วเลยไม่ได้ตั้งนาฬิกาปลุก เมื่อคืนเฒ่าสาบอกว่าจะออกเล ประมาณ 7 โมงเช้า แต่เมื่อผมตื่นตอนหกโมงกว่าๆ ปรากฏว่า “พ่อไปเลแล้ว” พี่ผู้บอก “เดี๋ยวออกไปกับผม กู๋หยองปูด้วยกัน” เอาใจก็เอากันเพราะผู้เฒ่าไปออกเรือเสียดแล้ว พี่ผู้เตรียมลัดขวาน ไว้ฟันกิ่งไม้ที่กีดขวาง เตรียมแกลลอนไว้ใส่ปู เตรียมน้ำไปดื่มอีกขวด ประมาณแปดโมง เราก็ออกเดินไปตามทางเล็กที่พาเราไปยังคลอง

ในป่าโกงกาง เป็นช่วงที่น้ำกำลังลง เราเดินตามคลองเล็กๆ จนไปถึงคลองใหญ่ “เรือพลีท นี่แหละที่เขาให้มาตอนสึนามิ” เรือลำเล็กสีฟ้าที่จอดอยู่เรียงรายเต็มคลอง นั่นเองคือเรือพลีทที่ที่ตู้บอก เราไม่รอช้าเพราะแดดเริ่มร้อนแต่ป่าโกงกางก็ช่วยไว้ได้มาก ที่นี้มีป่าหนาแน่นซึ่งกำบังคลื่นยักษ์ได้อย่างดี ตอนเกิดคลื่น หมู่บ้านนี้จึงไม่ค่อยเสียหายเท่าไร “แต่กุ้ง หอย ปู ปลา ตายไปเยอะเลย”ที่ตู้บอกตลอดเส้นทาง ตั้งแต่ออกจากคลองเล็กๆ ผ่านออกคลองใหญ่ จนถึงปากอ่าวก่อนออกสู่ทะเล ผมเห็นป่าโกงกางขึ้นหนาแน่นมาก นี่เองที่เป็นคุณสมบัติของบ้านทับปลา ตั้งแต่เป็นที่อนุบาลของสัตว์น้ำขนาดขนาดเล็ก กุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งได้ใช้ป่าโกงกางเหล่านี้เป็นที่เพาะขยายพันธุ์ นอกจากนี้ผู้คนก็ได้อาศัยป่าเป็นที่หากิน รวมถึงนกและสัตว์ป่านานาชนิดก็ได้ใช้เป็นที่พักพิง ทั้งยังเป็นแหล่งเชื่อมต่อห่วงโซ่อาหาร สร้างระบบนิเวศของธรรมชาติให้สมบูรณ์ เมื่อครั้งที่เกิดสึนามิ ถ้าไม่มีป่าโกงกางผืนใหญ่ที่กั้นกลางระหว่างทะเลกับหมู่บ้าน บ้านทับปลาก็อาจเหลือเพียงตึกราม

ชาวประมงที่นี่ก็ดูเหมือนจะตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าโกงกางดี เลยไม่ค่อยเห็นการตัดทำลาย เห็นมีแต่ป่าช่วยให้ช่วยกันดูแลรักษาปกป้องอยู่ทั่วไปตามชายป่า อาจเป็นเพราะพวกเขาได้ใช้ได้อาศัยเลยทำให้ได้เห็นคุณค่าและนำมาสู่การช่วยกันดูแลรักษาในที่สุด

ท่ามกลางแดดอ่อนของตอนสายๆ ในวันที่ครึ้มฟ้าครึ้มฝน เรือพลีทพาผมผ่านกระชังปลาและป่าโกงกางหนาตาจนออกมาใกล้ถึงปากอ่าว มองเห็นเกาะนกอยู่ไกลๆ ส่วนทางขวามือคืออ่าวทับละมุ เมื่อมองกลับไปเบื้องหลังผมมองเห็นขุนเขาลำปีตั้งตระหง่าน มีหมอกขาวลอยคลอเคลียอยู่ตรงยอดเขา มองเห็นก้อนเมฆ ท้องฟ้า สายหมอก ขุนเขา ป่าชายเลน ลำคลอง ทะเล เชื่อมโยงสนิทแนบเป็นแผ่นเดียวกัน และท่ามกลางสิ่งเหล่านั้นปรากฏภาพของชาวมอแกนซึ่งเป็นชาวประมงพื้นบ้านกำลังกู้หอยของปู กุ้งลอบหมึก กู้ไชปลาอย่างเงิบๆและกลมกลืนกับวิถีแห่งธรรมชาติ

ที่ตู้ทำให้ผมต้องตื่นจากภวังค์ ละสายตาจากภาพอันงดงามตรงหน้า เมื่อจู่ๆ เสียงเครื่องเรือได้เงิบลงและเรือค่อยๆ บ่ายหน้าสู່ร่องเล็กๆ ที่เป็นทางเข้าไปในป่าโกงกาง “ต้องพายเอา ทางมันรก” พี่ชายมอแกนบอกพลางใช้ขวานตัดกิ่งโกงกางเล็กๆ ที่ขวางทางเรือออก เงาแดดที่เสียดลอดใบโกงกางลงมาในผืนป่า ทำให้เห็นพืช

พรรณานาชนิคได้ชัดเจนขึ้น “นั่นต้นบอน เขาใช้เปลือกไปย้อมแห” ผมมองตามด้วยความตื่นเต้น ที่แรกคิดว่ามีแต่ต้นโกกงาง แต่ที่ไหนได้มีต้นไม้อื่นๆ อีกนับสิบชนิดขึ้นแซมอยู่เต็มไปหมดด้วย

“เฮ้อ...มีแต่ปูจี้โก” พี่ชายถ่ายหน้าด้วยความผิดหวังเมื่อถึงหยองขึ้นมาแล้วเห็นปูเล็กๆ สีน้ำตาลปนเขียวอ่อนๆ อยู่สองตัว ก่อนเปิดปากของแล้วปล่อยปูกลับลงในน้ำ ผมมองด้วยความสังสัย เพราะปูที่เห็นนั้นก็ตัวขนาดไม่เล็กเท่าไรหรอกน่าจะใช้กินได้ “อือเอาปูดำ ปูจี้โกไม่เอา” พี่ต๊อบอก เราพายเรือเข้าไปในอีกร่องหนึ่งของป่าโกกงางจึงได้ปูดำที่พี่แก่ปรารถนา พี่ต๊อบอกออกจากหอยใส่ในถังเกลือจนเปิดปากก่อนเทลงบนพื้นเรือแล้วใช้เท้าที่ใส่รองเท้าบูทเหยียบตรงกระดองและใช้เชือกมัดก้ามพันวกลงมามัดตรงขาและด้านหน้าอย่างชำนาญ ดูไปแล้วคล้ายๆ กับผู้ร้ายถูกตำรวจจับใส่กุญแจมือเรียบร้อย แต่นี่ปูดำก็ไม่ใช่ผู้ร้าย คนจับก็ไม่ใช่ตำรวจ แต่ต่างก็ทำหน้าที่ตามครรลองของแต่ละชีวิตเท่านั้นเอง

“เฮ้อ...มีปูโม” พี่ต๊อบอกไม่หรือหรือปูโง่ให้ดู เป็นปูที่มีสีดำคล้ายๆ ก้อนหิน แล้วพี่ต๊อบก็ปล่อยกลับลงกลับในน้ำเหมือนเดิม เราพายเรือบ้าง ดิคเครื่องขนสัตว์บ้างจนมาถึงหอยของกลุ่มสุดท้าย ผมสังเกตเห็นหอยบางอย่างเกาะอยู่บนกิ่งไม้ “นั่นหอยน้ำพริก ที่เรากินเมื่อคืน” ผมก็เพิ่งรู้ตอนนี้เองว่าหอยอยู่บนต้นไม้ได้ นี่กว่ามีแต่หอยที่อยู่น้ำเสียอีก หลังจากกู่ของเสร็จสรรพ เราได้ปูดำประมาณสี่สิบกว่าตัว ซึ่งพี่ต๊อบกว่าได้น้อยเพราะบางวันได้ถึงเจ็ดสิบตัว ขึ้นอยู่กับสภาพน้ำและข้างขึ้นข้างแรม ซึ่งหมายความว่าวิถีของคนบนผืนน้ำยังขึ้นอยู่กับแรงดึงดูดของดวงจันทร์อีกด้วย

ก่อนกลับเข้าคลองเล็กๆ พี่ชายขวามอแกลนพาผมแหวะที่กระชังปลาของเขาพร้อมเล่าเรื่องที่มาให้ฟัง “พี่โชติให้โฟมมาสิบก้อน” พร้อมชี้ให้ผมดูโฟมที่ใช้ทำเป็นฐานวางโครงไม้ ผมเดินขึ้นมานั่งตรงเพิงพักบนกระชัง ที่ยังทำไม่เสร็จ “ช่วงนี้จับเอา เลยยังไม่ได้ทำให้เสร็จ” ผมมองพี่ต๊อบแล้วมองป่าโกกงาง มองคลอง มองทะเล มองปูที่ตะเกียกตะกายอยู่บนพื้นเรือ พลันเกิดความรู้สึกไม่อยากกินปู ไม่อยากกินอาหารทะเลขึ้นมาทันที เพราะได้เห็นความเหน็ดเหนื่อย ได้เห็นวิถีที่ชีวิตหนึ่งที่ไล่ล่าอีกชีวิตหนึ่ง เห็นอีกหลายชีวิตที่หลบหนีและซ่อนตัวให้พ้นการตามล่าตามสัญชาตญาณการเอาตัวรอด เช่นเดียวกับขวามอแกลนที่นี่ซึ่งครั้งหนึ่งเคยหนีภัยจากทะเลไป

อยู่บนภูเขา แต่เมื่อทุกอย่างสงบลงก็ลงจากภูเขากลับลงสู่ทะเลอีกครั้ง ไม่รู้ว่าเมื่อทะเลเกิดเกยตื้นอีกหนเขาจะหวนคืนสู่ภูเขาอีกหรือไม่ ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติบนทั้งบนภูเขาและในทะเลย่อยหรือลงทุกวันจากการครอบครองจับจองทำกินของบรรดาเหล่านายทุน ทำอย่างไรพวกเขาจึงจะสามารถอยู่เคียงคู่กับทะเลโดยใช้ประโยชน์และฟื้นฟูดูแลรักษาทรัพยากรไปด้วยพร้อมๆ กัน คงต้องช่วยกันหาคำตอบต่อไป

จากสินในน้ำสู่ทรัพยากรในดิน: เมื่อมอแกนทำสวนยาง สวนมะพร้าว และไร่ปาล์ม

หากจะกล่าวถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทำมาหากิน ของชาวมอแกนและมอแกลนโดยรวมแล้ว ชาวมอแกนที่อยู่ในพื้นที่เกาะสุรินทร์และเกาะเหลายังคงมีชีวิตผูกพันแน่นเหนียวกับทะเล แม้ว่ามอแกนบางส่วนที่เกาะสุรินทร์ได้หันไปพึ่งพาธุรกิจการท่องเที่ยวด้วยก็ตาม ที่เกาะเหลา จังหวัดระนอง พื้นที่มอแกนเกือบทั้งหมดยังคงพึ่งทะเล พึ่งเรือในการเดินทางไปหาหอย หาลาปลา บางส่วนก็ตกเป็นเครื่องมือของนายทุนในการระเบิดปลา ส่วนชาวมอแกลนที่บ้านทับปลาและทับตะวันนั้น ได้ใช้ทรัพยากรทั้งใต้ดิน ในน้ำ และบนดินอย่างคุ้มค่า ตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ตื่นดินแถบตะกั่วป่าไล่ไปจนถึงท้ายเหมือง พังงา และภูเก็ตออกไปด้วยแร่ดีบุก เริ่มมีการร่อนแร่กันตั้งแต่ในป่า โดยการใช้จอบขุด จนถึง การขุดแร่กลางทะเลโดยเรือ และการขุดแร่บนชายฝั่งที่พัฒนาจากการวิดแล้วร่อนหาแร่เป็นการขุดด้วยเครื่องยนต์

“แรกก่อนร่อนแร่กันหนุก สมัยนั้นเบียดดี ห่างย คุดจากในเลมั้ง ร่อนแร่ริมฝั่งมั้ง” พ่อบ้านมอแกลนที่ทับตะวันเล่าให้ผู้มาเยือนฟังถึงความรุ่งเรืองของเหมืองแร่ในอดีต การทำเหมืองแร่ทั้งหมดถูกสัมปทานโดยนายทุน การจัดการทรัพยากรแร่จึงเป็นเรื่องของนายทุน ชาวบ้านในพื้นที่รวมทั้งชาวมอแกลนจึงเป็นได้แค่คนงานหรือลูกจ้างเท่านั้น ส่วนนายหัวมักจะเป็นคนจีนที่มาจากเมืองใหญ่ หลังจากที่ถูกเหมืองแร่ได้ซบเซาลงพื้นที่สัมปทานยังคงถูกยึดครองต่อโดยนายทุนซึ่งได้แปรสภาพที่ดินไปใช้ประโยชน์ในกิจการอื่นๆ โดยชาวบ้านในท้องถิ่นไม่มีสิทธิร่วมตัดสินใจด้วยเลย

“หลังสงครามโลก เราก็เริ่มทำไร่นา” ป้าคนเก่งเล่าให้ฟัง อาจจะเนื่องจากความขาดแคลนซึ่งเป็นผลภัยสงคราม ชาวมอแกนจึงต้องหันเข้าสู่วิถีการผลิตแบบเพาะปลูก หลังจากที่หาอยู่หากินจากทะเล และป่ามาเป็นเวลานาน การทำนาส่วนใหญ่จะทำกันบริเวณไม่ไกลจากชายฝั่งมากนัก แต่การทำไร่ข้าวนิยมขึ้นไปทำกันบนควนหรือริมภูเขา การหักร้างถางป่าเพื่อบุกเบิกพื้นที่เป็นไร่นาจึงเกิดขึ้น พื้นที่ป่าที่เคยลดลงจากการทำเหมืองแร่มาก่อนหน้านี้อาจยิ่งลดลงอีก แต่วัฒนธรรมการผลิตแบบใหม่ก่อให้เกิดความเชื่อและพิธีกรรมใหม่ๆ ของมอแกนตามมา เช่นการไหว้ผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเต่าซึ่งเกี่ยวข้องกับจัดการแมลงและวัชพืชโดยภูมิปัญญาของธรรมชาติ การทำนาทำไร่ทำให้มอแกนรู้จักการผลิตอาหารหลักได้เอง ในขณะที่ชาวมอแกนที่อยู่ตามเกาะยังไม่ค่อยรู้จักการเพาะปลูกและการผลิตอาหารเอง ส่วนใหญ่ยังเก็บจากทะเลหรือในป่า

“พอนายทุนมามากขึ้น ที่นาก็เริ่มกลายเป็นสวนมะพร้าว สวนยาง และสวนปาล์ม” ผู้เฒ่าแห่งทับปลาบอกขณะพาผู้มาเยือนเดินชมหมู่บ้าน ชาวมอแกนจึงเริ่มปลูกยางตาม บางรายก็ปลูกปาล์มด้วย พื้นที่หลังหมู่บ้านทับตะวันด้านที่ติดชายหาดจะเห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจน ในสวนมะพร้าวแห่งนั้นครั้งหนึ่งเคยเป็นแปลงนาของชาวบ้านในทุ่ง ก่อนจะแปรเปลี่ยนมาเป็นสวนมะพร้าวของนายทุนที่ทับตะวันถึงแม้ว่าชาวมอแกนจะมีจำนวนประชากรและครอบครัวเพิ่มขึ้น แต่พวกเขาก็ยังยืนยันความคิดเดิมคือไม่ขายที่ดินนอกจากแบ่งปันให้ลูกหลานได้ทำกิน ส่วนที่ดินของนายทุนส่วนใหญ่ก็คือที่สัมปทานตั้งแต่ยุคเหมืองแร่ แม้ว่าชาวมอแกนจะไม่ค่อยมีส่วนในการจัดการทรัพยากรบนผืนดินมากนัก แต่สำหรับทรัพยากรทางทะเลแล้วกลับตรงข้าม พวกเขาดูแล หวงแหน และอนุรักษ์ไว้อย่างดี เพราะนั่นไม่ใช่เป็นแค่ทะเล แต่เป็นบ้านของพวกเขา บ้านที่บรรพบุรุษเคยอาศัย เคยเดินทาง เคยหากินกันมาตั้งแต่อดีตกาล และอาจเป็นทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่ได้ที่เขาได้เป็นเจ้าของอย่างเต็มตัวและเต็มหัวใจ

หลังคลื่นแห่งความเปลี่ยนแปลงพื้นผ่าน???

ในอดีตชาวมอแกนเคยมีวิถีชีวิตแบบหากินกัน โดยไม่ให้ความสำคัญกับเงินทองและข้าวของนอกกายมากนัก พวกเขามีชีวิตที่สัน โดยและพอเพียงอย่างแท้จริง มอแกน

ไม่รู้รู้จักกอบโกย รู้จักแต่ถือคูแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การที่ยังชีพด้วยการหาปลาจากทะเลตลอดเวลาที่ยาวนาน ทำให้พวกเขาไม่รู้จักรับประทานอาหารเพื่อผลิตอาหารจากผืนดิน

ชาวมอแกนที่เกาะเหลาและเกาะสุรินทร์อาจจะไม่คุ้นเคยกับปลูกผักปลูกข้าว จึงไม่มีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก มีแต่วัฒนธรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับทะเล เรือ และคลื่นลม พวกเขาชำนาญมากในเรื่องคูเดือนและดาวที่เกี่ยวกับเวลาการออกเรือจับปลา มีแตรมอแกนที่อยู่บนฝั่งแตรทับตะวันและทับปลาเท่านั้นที่เคยเพาะปลูก เนื่องจากสถานการณ์สงครามโลกทำให้ข้าวขาดแคลนแพง แต่สิ่งนี้ก็ไม่ได้กลายเป็นวิถีที่ยั่งยืน หลังจากช่วงเวลาวิกฤตนั้นผ่านไป มอแกนก็หันไปทำงานอื่นเพื่อหาเงินมาซื้อ ข้าว อาหารแห้ง ของใช้จำเป็น รวมทั้งสินค้าฟุ่มเฟือยและเครื่องใช้สมัยใหม่ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น หม้อหุงข้าว

ก่อนเหตุการณ์สิ้นนามิประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมาระแสนุ่นได้เดินทางมาพร้อมกับนักท่องเที่ยวและมากับเรือประมงเชิงพานิชย์ พวกเขาค่อยๆ ถูกเปลี่ยนวิถีชีวิตอย่างไม่รู้ตัว นักท่องเที่ยวที่เข้ามาทำให้มอแกนรู้จักการรับเงินมากขึ้นจากการขายของที่ระลึกและการนำเที่ยวและการรับจ้างจับปลาให้เรือประมงเชิงพานิชย์ เมื่อมีรายรับมากก็เริ่มใช้จ่ายมากขึ้นเป็นเงาตามตัว สินค้าอุปโภคบริโภคที่ข้ามทะเลมาพร้อมกับสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น เหล้า บุหรี่ เครื่องดื่มต่างๆ ทำให้วิถีการบริโภคเริ่มแปรเปลี่ยน ผู้ชายเริ่มดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ดื่มเครื่องดื่มบำรุงกำลัง และลูกหลานไปศึกษาพหุคูณและการพนันในที่สุด

หลังจากที่หมดภัยสิ้นนามิผ่านไป ความจนที่แท้จริงจึงปรากฏเพราะทรัพยากรได้ถูกทำลายและลดลงอย่างมาก ประกอบกับความสามารถในการพึ่งตัวเองของชาวมอแกนที่ลดลงตลอดเวลากว่า 10 ปี ที่มีรีสอร์ทและนักท่องเที่ยวเข้ามาไปรยหว่านเม็ดเงินท่วมขยหาดและเกาะแก่งต่างๆ พวกเขาเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูความเข้มแข็งและวิถีชีวิตที่ต้องอยู่ให้ได้ด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง

แต่เพียงคล้อยหลังคลื่นยักษ์ไปไม่นาน รัฐก็ทุ่มงบประมาณฟื้นฟูดีการรีสอร์ทเหล่านั้นให้กลับมาใหม่อีก แต่สำหรับผู้ที่มีบทรเรียนอันแสนสาหัสจากการดำรงชีวิต

ที่ “เกินพอดี” และทำร้ายธรรมชาติมาแล้ว คงสามารถบอกตนเองได้ว่าจะอยู่
อย่างไรจึงจะมีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งที่อาจมากระทบโดยไม่คาดฝันที่อาจเกิดขึ้นอีกใน
อนาคต

“แฉม” ดาบสองคมในชุมชนมอแกน

“แฉม”หรือแสมหรือไซแอมมาจากคำว่า Siam หรือสยามนั่นเอง เป็นคำที่ชาว
มอแกน-มอแกลนใช้เรียกคนไทย คนนอก หรือคนจากในเมืองที่เข้าไปในชุมชน
มอแกน ในอดีตชีวิตชาวมอแกนต้องรอนแรมกลางทะเลกว้างไปกับเรือกำบังเสีย
เป็นส่วนใหญ่ การติดต่อพบปะกับผู้คนภายนอกจึงเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก แต่โลกที่
เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้คนต่างกลุ่มต่างสังคมกันมากขึ้น
การไปมาหาสู่ระหว่างคนไทยหรือ แฉมกับชาวมอแกนจึงเกิดขึ้นจนกลายเป็นเรื่อง
ธรรมดา ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า ดังเก ข้าราชการ นักวิจัย นักพัฒนา รวมทั้งนักท่องเที่ยว
ด้วย เมื่อผู้คนเดินทาง สินค้าถูกเคลื่อนย้าย วัฒนธรรมก็เริ่มเปลี่ยนแปลง

เกาะเหลานอก เป็นเกาะเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ห่างจากท่าเรือสะพานปลา อ.เมือง จ.ระนอง
เดินทางด้วยเรือหางยาวแค่เพียงครึ่งชั่วโมงก็ถึง ทำให้การติดต่อการไปมาหาสู่
ระหว่างแฉมกับมอแกนที่นี้ดูเป็นเรื่องปกติ

ที่เกาะสุรินทร์ซึ่งอยู่ห่างไกลจากชายฝั่งมาก ในอดีตการติดต่อสื่อสารพบปะกับแฉม
จะมีนานๆครั้ง แต่ครั้งมีการท่องเที่ยวเดินทางและอุทยานแห่งชาติเข้าไปตั้ง แฉม
และชาวต่างชาติก็ทยอยกันเข้าไป ในนามของนักท่องเที่ยว ข้าราชการป่าไม้ พ่อค้า
เถาเถา เจ้าของบริษัท รวมทั้งนายทุนเจ้าของกิจการต่างๆ สร้างความเปลี่ยนแปลง
ทั้งด้านวิถีความเป็นอยู่ การทำมาหากิน จากที่เคยกินปลา ก็มากินบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป
จากที่เคยกินเผือกกินมัน ในป่าก็มากินขนมในถุงสีสันสดสวย

ทางด้านหมู่บ้านทับตะวัน อ.ตะกั่วป่า และบ้านทับปลา อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา ที่นั่น
การติดต่อสื่อสารและทำงานร่วมกับแฉมเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยทำเหมืองแร่ก่อน
สงครามโลกครั้งที่สอง ชาวมอแกลนจึงปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหลายอย่าง ทั้งการผลิต
การกินอยู่ การแต่งกาย จากที่เคยออกเรือหาปลากลางทะเลก็ไปรับจ้างก่อสร้างบน

ตึกสูงๆ จุดแรกลงทะเล ทำสวนยางบนภูเขา การแต่งกายก็มีมิติและมีสีสันมากขึ้น แตกต่างจากเค็ๆ ที่เกาะเหลาและเกาะสุรินทร์ที่หลายคนยังไม่ใส่เสื้อผ้า

หลังจากคลื่นยักษ์สึนามิผ่านไป คลื่นความช่วยเหลือก็ได้ถาโถมเข้ามาทั้งการช่วยเหลือเฉพาะหน้า การบำบัดฟื้นฟู การจ่ายเงินทดแทน การสงเคราะห์ด้วยทุนต่างๆ จากองค์กร หน่วยงาน มูลนิธิ สถาบัน ทั้งของต่างชาติและของแฉม ความช่วยเหลือหลั่งไหลกันเข้ามาจนบางครั้งแทบจะบ่าล้นฝั่งอันดามัน แม้จะเข้าไม่ถึงคนอีกบางกลุ่มที่ตกหล่นก็ตาม แฉมเหล่านั้นทั้งที่เป็นนักพัฒนา อาสาสมัคร นักบุญ ผู้บริจาค นักวิจัย นักฟื้นฟูซึ่งเดินทางมาจากทั่วสารทิศของเมืองไทยล้วนแล้วแต่มีจิตใจเมตตา หัวใจมาเพื่อพี่น้องผู้ประสบภัย แต่ความแตกต่างทางวัฒนธรรมบางอย่างที่ซับซ้อนรวมถึงบางครั้งภาษาพูดของชาวมอแกนที่ยากเกินกว่าจะทำความเข้าใจได้ในระยะเวลาที่สั้นๆ ทำให้เกิดช่องว่างและปัญหาในการให้ความช่วยเหลือซึ่งต้องกระทำอย่างเร่งรีบ บางครั้งการช่วยเหลือที่ล้นบ่าทำให้มอแกนบางคนเคยชินกับการเป็นผู้ได้รับ จากที่เคยขยันอดทน พออยู่พอกินก็เริ่มฟุ่มเฟือย รอแต่ขอรับการช่วยเหลือ แต่ก็ยังมีบางกลุ่มที่สามารถยืนหยัดฟื้นขึ้นได้ด้วยตัวเองแม้จะมีไม่มากรายนัก

แฉมบางคนบนเกาะเคยทำงานพัฒนาชุมชน จากการอยู่บนเกาะเป็นเวลานานจึงเห็นช่องทาง เปิดร้านค้านำสินค้าฟุ่มเฟือยและมอมเมาทั้งหลาย เบียร์ บุหรี่ เครื่องดื่ม บำรุงกำลัง ขนมกรูบกรอบ ขึ้นไปขายบนเกาะ สร้างนิสัยบริโภคนิยมให้เกิดขึ้นในหมู่พี่น้องมอแกน หลังคลื่นยักษ์ แฉมยังตั้งตนเป็นผู้คอยประสานระหว่าง ผู้ช่วยเหลือกับชาวมอแกนจนบางครั้งเกิดเรื่องราวที่ไม่ค่อยยุติธรรมขึ้นในชุมชนด้วยเหตุที่การแบ่งปันจัดสรรของบริจาคที่ผู้ใจบุญมอบให้ นั้นไม่ลงตัว ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการออกความเห็น และบางทีแฉมถึงกับเก็บของเหล่านั้นไว้ขายเอง เหตุการณ์ที่เกิดจากการกระทำของแฉม เหล่านี้ทำให้เกิดสถานะนี้เต็มท้วมปากชาวมอแกน เพราะแฉมคนเก่งประจำหมู่บ้านก็เคยสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ คอยช่วยเหลือติดต่อประสานงานให้ชุมชนหลายอย่าง รวมทั้งยอมให้มอแกนซื้อซื้อสินค้าที่จำเป็น เช่นข้าวสารจากร้านค้าของตนได้ สิ่งเหล่านี้สร้างพันธะผูกพันเกินกว่าจะกล้าเอ่ยคำใดๆ ได้ มอแกนจึงได้แต่อดทนต่อการถูกกระทำต่อไป

การที่แฉมได้เข้าไปช่วยเหลือชาวมอแกนด้วยความหวังดีโดยที่ชาวมอแกนเองก็ต้องการความช่วยเหลือจากแฉมนั้น นับเป็นสิ่งดีงามที่เพื่อนมนุษย์พึงกระทำต่อกัน แต่ประเด็นที่ชวนคิดต่อก็คือ

คุณภาพของความช่วยเหลือนี้ควรจะเป็นอย่างไร เมื่อไรควรจะเป็นเรื่องของมนุษยธรรม เมื่อไรควรจะเป็นเรื่องเชิงธุรกิจ ในสถานการณ์ไหนควรจะปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้เป็นอย่างไร ที่ผ่านมามีบางเรื่องทีละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของชาวมอแกน แต่พวกเขาก็อดทนที่จะไม่เอ่ยปากบ่น ผู้ช่วยเหลือจึงอาจสรุปเอาเองว่าเขายอมรับและพึงพอใจ จึงหวังว่าอาจจะเป็นเวลาที่เหมาะสมที่ทั้งสองฝ่ายจะทบทวนบทเรียนที่ผ่านมาและปรับเปลี่ยนลักษณะความสัมพันธ์ให้เข้าสู่จุดสมดุลได้ในแต่ละสภาวะการณ์

การต่อสู้ภายในจิตใจระหว่าง: ศาสนาใหม่หรือความเชื่อดั้งเดิม?

ตั้งแต่สมัยบรรพกาล ชาวมอแกนเคารพและเชื่อถือในระบบของธรรมชาติทั้งนี้เพราะพวกเขาได้พึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการทำมาหากิน ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมต่างๆ ของมอแกนล้วนแสดงออกถึงความเคารพธรรมชาติและวิถีของบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีลอยเรือ ประเพณีไหว้เสาหล่อโปง พิธีไหว้ศาลพ่อตา พิธีดำโป๊ะห้วยันเต๊ะ เหล่านี้ล้วนแต่บ่งบอกถึงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติทั้งสิ้น

ที่หมู่บ้านทับตะวันและทับปลาเราจะเห็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติได้ค่อนข้างชัดเจนและหลากหลายกว่าที่อื่นเพราะที่นี่มีทั้งป่าชายเลน ทุ่งนา และป่าชุมชนบริเวณหมู่บ้าน ในขณะที่เกาะเหลาและเกาะสุรินทร์จะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับทะเลมากกว่า นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่น่าสนใจถึงความเคารพนับถือบรรพบุรุษอย่างสูง เช่นศาลพ่อตาซึ่งตั้งเด่นสง่าอยู่ในทะเลหน้าหมู่บ้านที่เกาะเหลานอก

เมื่อเกิดภัยพิบัติจากคลื่นสึนามิ มืองค์กรและกลุ่มบุคคลมากมายเข้ามาช่วยเหลือทั้งด้านความเป็นอยู่ อาชีพ และการฟื้นฟูจิตใจ ในจำนวนนั้นมีองค์กรทางด้านศาสนาเข้ามาด้วย องค์กรเหล่านี้จะรับเงินบริจาคช่วยเหลือทั้งจากต่างชาติและในประเทศ เพื่อนำมาช่วยชาวมอแกนหลายทาง ทั้งสร้างบ้านบ้านพัก เรือ อุปกรณ์ประมงและ

ให้ทุนการศึกษา ที่เกาะเหลาเองก็มีโบสถ์คริสต์เข้าไปก่อตั้งในเดือนพฤษภาคม 2548 มีการเชิญชวนชาวมอแกนเข้าโบสถ์ ทำพิธีกรรม ร้องเพลง เรียนหนังสือ และทำพิธีรับศีลเข้าร่วมศาสนาในบางกรณี รวมถึงการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า ไม่เอาคืนในขณะที่ต้องกร้ออื่นๆ บางองค์กรให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า ครั้งหนึ่ง เก็บคืนครั้งหนึ่งเพื่อนำมาตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียนต่อ ชาวมอแกนบางคนเข้าไปรับศีลนับถือศาสนาใหม่เพื่อแลกเปลี่ยนกับการรับความช่วยเหลือ บางคนก็รับเพราะอยากเป็นคนที่มีศาสนาที่ชัดเจน ทางด้านการสอนหนังสือให้แก่เด็กในชุมชนตอนแรกก็ได้รับการยอมรับจากชุมชนเป็นอย่างดีเพราะจะทำให้เด็กๆ อ่านออกเขียนได้ แต่พอนานวันเข้ากลับกลายเป็นการปลูกฝังการนับถือศาสนาด้วยการร้องเพลงมากกว่าการสอนหนังสือแบบที่ควรจะเป็น

ชาวมอแกนอีกหลายคนก็ยังคงต้องการความช่วยเหลือทั้งทางสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านสิทธิมนุษยชน องค์กรศาสนาใหม่อาจจะตอบสนองความต้องการในบางเรื่อง ได้ดี โดยเฉพาะเรื่องการบริจาคสิ่งของเครื่องใช้อุปโภค บริโภคที่จำเป็น เด็กๆ หลายคนได้เสื้อผ้าบริจาคจำนวนมากจนแทบจะใช้ไม่หมด และสำหรับบางคน เสื้อผ้ากลับสร้างความรำคาญเมื่อเขาต้องเปียกๆ แห้งๆ สลับกันบ่อยครั้งเมื่อออกไปทะเล

กลางปี 2549 มีเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเข้าไปอยู่ประจำในพื้นที่เกาะเหลาและได้เข้าไปสอบถามชาวบ้านว่าเขานับถือศาสนาอะไร บางคนยังตอบว่าเขานับถือตายาย นั่นคือยังเคารพนับถือวิญญาณบรรพบุรุษนั่นเอง แม้พิธีรับศีลเข้าร่วมศาสนาใหม่ผ่านไปเกือบปีแต่ความเข้มแข็งของวิญญาณบรรพบุรุษที่อยู่มายาวนานกว่าก็ยังคงอยู่ในจิตใต้สำนึกของชาวมอแกน ด้านศาสนาใหม่ก็มีส่วนดีในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต บางด้านให้ดีขึ้น แต่ความเชื่อด้านจิตวิญญาณแบบดั้งเดิมก็เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และช่วยปกป้องคุ้มครองมาเป็นเวลานับนาน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และรุนแรง การต่อสู้ภายในจิตใจของชาวมอแกนระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับศาสนาใหม่ทำให้พวกเขาต้องอีควอไลมิใช่น้อย บางคนเลือกอย่างใหม่ชัดเจน บางคนก็ยังยึดติดกับสิ่งเก่า คำถามที่ท้าทายคือ ทำอย่างไรพวกเขาจึงจะสามารถเชื่อมประสานสิ่งใหม่ให้เข้ากับรากเหง้าและวิถีเก่าที่เกี่ยวคู่กับบรรพบุรุษได้อย่างกลมกลืนแต่เท่าทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

บางความขัดแย้งทางความเชื่อจากความช่วยเหลือที่ทับปลา

“มาจากหน่วยงานไหน” เป็นคำถามแรกที่มีมาเยือนที่บ้านทับปลาจะเจอ ดูเหมือนเป็นเรื่องปกติที่เข้าบ้านจะถามถึงที่มาที่ไป แต่เหตุผลเล็กๆ ก็คือเมื่อรู้ว่ามาจากหน่วยงานไหนหรือสายของใคร ก็จะได้จัดพื้นที่ให้พักได้ถูกต้อง ทั่วๆ ที่หมู่บ้านก็ไม่ได้กว้างใหญ่นักแต่พื้นที่ทางความรู้สึกที่ไม่ตรงกัน กลับถูกซ่อนอยู่ในพื้นที่เล็กๆ ของหมู่บ้าน จากการเข้ามาช่วยเหลือขององค์กรหลายสังกัด หลายทฤษฎี หลายวิธีการและหลายความเชื่อ ผู้คนในหมู่บ้านจึงเกิดการแยกเป็นกลุ่ม ที่ทับปลาค่อนข้างชัดเจนเนื่องจากกลุ่มที่เกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรทางศาสนามีเงื่อนไขความช่วยเหลือที่ไม่ตรงกัน

“เขาช่วยเหลือเรื่อง อุปกรณ์หาปลา และให้เงินเป็นรายครอบครัวด้วย” ผู้เฒ่าทะเลในหมู่บ้านเล่าให้ฟังด้วยน้ำเสียงแผ่วเบาเมื่อพูดถึงองค์กรทางศาสนา “แต่เอ็นจีโอ เน้นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน” ในหมู่บ้านมีบ้านสร้างใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างกันหลายแบบ เห็นได้ชัดเจน ที่หน้าบ้านก็มีตราสัญลักษณ์ของผู้สนับสนุนบ่งบอกอย่างชัดเจนเช่นกัน โรงเรียน อาคาร ต่างๆ ที่สร้างขึ้นหลังสิ้นปีแล้วแต่มีป้ายประกาศรายนามผู้บริจาคประหนึ่งตอกย้ำให้สำนึกในบุญคุณของผู้ช่วยเหลือ บางองค์กรทางศาสนาก็มีข้อผูกมัดและเงื่อนไขที่คิดเขียนไปจากความเชื่อ จารีตประเพณีเก่าๆ แต่เพื่อได้มาซึ่งความช่วยเหลือหลายคนก็ยินยอมที่จะปฏิบัติตาม

“เขาได้เงินเยอะ ก็เอาไปซื้อรถบัสก็พอ” ผู้เฒ่าเล่าถึงบางคนที่ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์กรศาสนา หลายคนในหมู่บ้านก็อยากได้บ้างแต่วิถีความคิดความเชื่อเก่าๆ ช่วยด้านทานจิตใจเขาไว้ได้ โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ค่อนข้างจะปวดร้าวในจิตใจเล็กๆ ที่เห็นลูกหลานเปลี่ยนแปลงความเชื่อไปนับถือศาสดาองค์ใหม่แทนนับถือวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งเคยนับถือมานั่นนาน แม้จะยังไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนในวันนี้ว่าสิ่งใหม่จะดีกว่าสิ่งเก่าหรือวิถีเก่าจะยังคงมีคุณค่ากว่าความเชื่อใหม่ๆ แต่ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวบ้านกำลังถูกบั่นทอนให้อ่อนพลังลง เมื่อความคิดความเชื่อของพวกเขาแตกแยก ความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจก็ลดลงด้วยกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ที่ต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเป็นหลักก็อาจมีอุปสรรค ได้แต่หวังว่าเวลาที่ผ่านไปคงจะช่วยคลี่คลายความรู้สึกขัดแย้งให้หมดไป

ด้วยว่าถึงที่สุดแล้วไม่ว่าใครจะนับถือศาสนาใด สายเลือดที่เข้มข้นของความเป็นมอแกนก็จะหลอมจิตวิญญาณของพวกเขาให้กลับมารักกันเหมือนเดิม

ในทางตรงกันข้าม หากวันใดสายเลือดและความรู้สึกในความเป็นมอแกนเจือจางลง ความขัดแย้งทางความคิดความเชื่อก็คงเด่นชัดขึ้น ยิ่งถ้ามีผู้สนับสนุนที่เป็นฝ่ายอย่างชัดเจนก็จะยิ่งทำให้เกิดรอยร้าวมากขึ้นจนอาจนำไปสู่จุดแตกหักได้ ผู้เฒ่าหลายคนจึงพร่ำภาวนาขอให้พลังของตัวตนคนมอแกนที่ฝังรากลึกมาช้านานก็ช่วยยึดเหนี่ยวความรู้สึกที่ดีๆ ของลูกหลานคนรุ่นใหม่เอาไว้และช่วยกันฟื้นฟูรากเหง้าของตัวเอง

มอแกนแห่งเกาะสุรินทร์

หมู่เกาะสุรินทร์ตั้งอยู่ในพื้นที่ ต.เกาะพระทอง อ.กระบุรี จ.พังงา ห่างจากชายฝั่งไปกลางท้องทะเลประมาณหกสิบกิโลเมตร ที่นั่นว่ากันว่าเป็นหมู่เกาะมอแกนที่มีคนรู้จักมากที่สุด บนเกาะมีหมู่บ้านมอแกนอยู่สองแห่ง พวกเขาอยู่กันริมน้ำที่แม่น้ำคิบขึ้นอันอุดมสมบูรณ์ อาจเป็นเพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าที่นี่ก็ได้ที่ทำให้มอแกนได้มาเลือกเกาะแห่งนี้เป็นที่ตั้งหลักปักฐาน ถัดจากป่าคิบขึ้นลงมาเป็นป่าชายเลน มีลำธารน้ำจืดไหลลงสู่ทะเล บริเวณทะเลมีห้วยทะเลอยู่บางส่วน ความหลากหลายทางชีวภาพและความสมบูรณ์ทางธรรมชาตินี้เองทำให้เกาะแห่งนี้มีความสำคัญยิ่งในเชิงนิเวศวิทยา

ในปี 2524 กรมป่าไม้จึงได้ประกาศให้หมู่เกาะสุรินทร์เป็นอุทยานแห่งชาติครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 135 ตารางกิโลเมตร มีเกาะแก่งอยู่ห้าเกาะ โดยมีสองเกาะใหญ่ๆ คือเกาะสุรินทร์เหนือและเกาะสุรินทร์ใต้

หลายร้อยปีมาแล้วที่บรรพบุรุษมอแกนอพยพเข้ามาสู่ทะเลอันดามัน ถิ่นฐานของพวกเขาคือเกาะมะริดในน่านน้ำพม่าซึ่งประกอบด้วยเกาะน้อยใหญ่ประมาณ 800 เกาะ กระจายอยู่ในอาณาเขตของท้องทะเลเป็นแนวยาวเหยียด เชื่อมต่อลงมาถึงเกาะสุรินทร์และสิมิลันในน่านน้ำของไทย พวกเขาอาศัยอยู่ในเรือที่เรียกว่ากำบาง ในฤดูกาลที่คลื่นลมสงบจะแล่นกำบางเร่ร่อนไปตามเกาะต่างๆ เพื่อจับปลา คำน้ำหา

หอยและปลิงทะเล พอถึงฤดูมรสุมระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงธันวาคม ก็ไหลบ่าขึ้นมาสร้างบ้านพักอยู่บนฝั่งและยึดหุ้มเกาะสุรินทร์เป็นแหล่งพำนักตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

นอกจากความสำคัญทางด้านนิเวศวิทยาแล้ว หมูเกาะสุรินทร์มีความสำคัญทางด้านมานุษยวิทยาด้วย โดยเฉพาะเรื่องมานุษยวิทยาชาวมอแกน ที่นี่เป็นแหล่งสำหรับศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม สังคมและภูมิปัญญาของชาวมอแกนได้เป็นอย่างดี นักเดินทางที่มาที่นี่ นอกจากจะได้ชื่นชมความงามของท้องทะเลสีคราม แนวปะการังหลากสีแล้ว พวกเขายังมีโอกาสได้ชื่นชมกับวิถีอันเรียบง่ายงดงามของชาวมอแกนที่เกาะแห่งนี้ด้วย แม้ว่าตอนแรกส่วนใหญ่ตั้งใจมาดูแค่ปะการังและความงดงามของธรรมชาติเท่านั้น ในฤดูท่องเที่ยวซึ่งจะเริ่มตั้งแต่พฤศจิกายนถึงพฤษภาคม ที่นี่จะเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวซึ่งเดินทางมาจากทั่วสารทิศ มาลงเรือที่ท่าเรือกระบุรีเพื่อมาขึ้นที่เกาะสุรินทร์เหนือ เรือธรรมดาใช้เวลาวิ่งประมาณสามถึงสี่ชั่วโมง ส่วนเรือเร็ววิ่งแค่ชั่วโมงกว่าๆ ก็ถึงท่าเรือบนเกาะ การเข้ามาของคนนอกนี้เองที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวมอแกนค่อยเปลี่ยนแปลงไป ทั้งเรื่องอาหารการกิน เครื่องดื่มบำรุงกำลัง สิ่งของเครื่องใช้ พลาสติก โฟมที่เป็นมลพิษต่อธรรมชาติส่วนใหญ่ก็เดินทางเข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น ดูๆ แล้วก็ป็นวงจรที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นเพราะเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากมาที่นี่นอกเหนือจากความงามของธรรมชาติแล้วก็คือความงามแห่งวิถีชีวิตอันเรียบง่ายเป็นธรรมชาติของชาวมอแกน แต่กลับกลายเป็นว่าสิ่งที่พวกเขานำมาด้วยจากภายนอกค่อยๆ ทำให้ชีวิตที่เคยเรียบง่ายงดงามของชาวมอแกนต้องเปลี่ยนแปลงไป จนปัจจุบันต้องมีกฎเกณฑ์จากหน่วยงานของรัฐอย่างอุทยานเข้าไปช่วยจัดการ แต่ในขณะที่พวกมันก่อกวนบ้างอย่างก็กลายเป็นการควบคุมจำกัดการดำเนินชีวิตในวิถีแบบเดิมๆ บางด้านด้วยเช่นกัน

ภายใต้สังขรณ์ที่ว่าสรรพสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของมอแกนในวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ส่วนจะเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ก็คงต้องค่อยๆ เรียนรู้และปรับตัวกันไปโดยอาศัยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียน

มอแกนกับการท่องเที่ยว อุทยาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การเข้ามาของที่ทำกรอุทยานฯ ตั้งแต่ปี 2528 ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมายัง เกาะสุรินทร์มากขึ้น โดยเฉพาะในฤดูท่องเที่ยวระหว่างเดือนธันวาคมถึงพฤษภาคม ในหลายปีที่ผ่านมา จากการสำรวจความเห็นของนักท่องเที่ยวโดยอุทยานฯ พบว่า นักท่องเที่ยวกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ตอบว่ามาหมู่เกาะสุรินทร์เพื่อดูปะการังอย่างเดียวนอก 10 เปอร์เซ็นต์ตอบว่ามาดูวิถีชีวิตและธรรมชาติ แต่ไม่มีใครตอบว่าอยากมาดูชาวเลเลย นี่อาจเป็นสัญญาณที่ดีเพราะการเป็นมอแกนหรือชาวเลมิได้หมายความว่าพวกเขาต้องกลายเป็นสินค้าที่หาค้นหาอื่น ๆ ต้องมา “ดู” ตรงกันข้าม พวกเขาควรได้รับการให้เกียรติจากคนอื่น ๆ ในฐานะเพื่อนมนุษย์ร่วมชาติ ร่วมแผ่นดินมากกว่า

อย่างไรก็ตามมอแกนได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างเลี่ยงไม่ได้ ทั้ง การขับเรือนำเที่ยวและ การหาเปลือกหอยสวยงามอย่างหอยสังข์แตร หอยมือเสือมาขายให้นักท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันทางอุทยานได้สั่งห้ามแล้ว เป็นไปได้หรือไม่ว่าการที่มอแกนรู้จักนำเปลือกหอยมาขายในปริมาณมากๆ จนกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเพราะมีนักท่องเที่ยวอยากซื้อ ซึ่งเป็นไปตามกฎอุปสงค์-อุปทานนั่นเอง

ความเป็นอยู่และพฤติกรรมการบริโภคหลายอย่างของมอแกนเริ่มเปลี่ยนไปจนผู้ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งอย่างมาร์เซลโล การ์โตลาโน ชาวสวิสซึ่งทำงานในโครงการ Myeik Archipelago Project Research And Integrated Development เริ่มเป็นห่วง “ผมว่าเป็นเรื่องน่าสนใจ เพราะเราได้เห็นชาวมอแกนสามรุ่นคือรุ่นคนแก่ที่เคยอยู่ในวัฒนธรรมเก่า รุ่นคนหนุ่มสาวที่ผ่านความเปลี่ยนแปลง แต่ที่นำวิถึคือรุ่นเด็ก ๆ ที่โตมาในกฎของอุทยานฯ ไม่เคยเห็นกำบัง ไม่เคยจับปลา ได้แต่ ฝึ่าคคนหนุ่มสาวร้องเพลงเดินรำตามสมัยนิยม เราไม่ได้ต่อต้านความก้าวหน้า เพราะทุกส่วนของโลกต้องเปลี่ยนแปลงไปทั้งนั้น แต่สิ่งสำคัญคือมอแกนควรรู้จักรากเหง้าของตัวเอง ทำอย่างไรเด็กมอแกนในโรงเรียนจึงจะได้เรียนรู้เรื่องเก่าพันธุ้ของตนเองด้วย แทนการเรียนรู้เรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องบางวิชา” นี่คื่อมุมมองที่คนนอกมองเห็นเพราะผ่านชีวิตมาในบริบทที่หลากหลาย แต่คนในบางทีกลับมองไม่เห็นเพราะไม่เคยผ่านสิ่งเหล่านั้นมาก่อน จึงรอคอยแต่การถูกกระทำและการหยิบยื่นให้จากคนอื่น รากเหง้าของพวกเขาจึงค่อยๆ อ่อนแอและฝุ่กร่อนลงไปทุกวันอย่างน่าเสียดาย

คนนอกที่เข้าไปศึกษาวิถีมอแกนที่เกาะสุรินทร์เป็นเวลายาวนานกว่าสิบปี อย่าง อาจารย์ณัฐมล อรุโณทัย ก็ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “มันก็แน่แหละ ทุกที่ที่นักท่องเที่ยวมาถึง พวกเขาแต่งตัวสวย ใช้ชีวิตสบาย เอาของมาให้ คนพื้นเมืองก็ต้องมองว่าเขามีฐานะร่ำรวยเป็นธรรมดา ทำให้เกิดวงจรขอไม่สิ้นสุด บางทีขอได้แล้ว ก็กลับมาขออีก บางครั้งนักท่องเที่ยวก็ให้เหล้าหรือบุหรี่ซึ่งส่งผลร้ายต่อมอแกน ส่วนเด็ก ๆ ก็ได้ขนมจนในที่สุดก็คิดทิ้งขนมทิ้งน้ำอัดลม แบบแผนการบริโภคก็เปลี่ยนไป แต่สิ่งที่เขาได้จากการท่องเที่ยวคือมีรายได้และมีข้าวกิน” คนที่เข้าไปศึกษาวิถีมอแกนที่เกาะสุรินทร์จึงเห็นทั้งวิถีของนักท่องเที่ยวจากในเมืองและเห็นวิถีของมอแกนได้อย่างลึกซึ้งไปพร้อมๆ กัน แต่การที่จะบอกว่าสิ่งไหนผิดถูกยังเป็นเรื่องยาก เพราะทั้งนักท่องเที่ยวและมอแกนถูกสร้างเงื่อนไขให้ต่างต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยมีอุทยานฯ เป็นตัวคอยเชื่อมและจัดการ

ทางทีมงาน โครงการนำร่องอันค้ำประกันจากสถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเข้าไปทำงานตั้งแต่ปี 2536 เคยระดมความคิดในกลุ่มชาวมอแกนในหัวข้อ “มอแกนมองอนาคตอย่างไร” แล้วจัดทำเป็นข้อเสนอกับอุทยานดังนี้

ข้อเรียกร้องจากมอแกน
เรื่องการดำรงชีพของชาวมอแกนกับงานอนุรักษ์เกาะสุรินทร์

เนิ่นนานมาแล้วที่มอแกนอยู่กันอย่างสงบสุขในวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมและวันนี้ภาพเก่าๆ กำลังจะหมดไปในชีวิตมอแกนเพราะอาชีพหลักที่สวนทางกับงานอนุรักษ์ หนึ่งในภาระหนักยิ่งชีพตามระเบียบของอุทยานฯ ทำให้มีอาหารเพียงพอกินเท่านั้น แต่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายอื่นจึงอยากให้ทางหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องช่วยส่งเสริมอาชีพ เพื่อไม่ให้มอแกนกลับไปทำงานเดิมๆ ที่สวนทางกับงานอนุรักษ์อีก อยากให้อุทยานสนับสนุนด้วยการจ้างงานดังต่อไปนี้

1. ขับเรือหางยาว
2. เก็บขยะ
3. เดินป่าและดำน้ำ
4. งานฝีมือ

ช่วงปิดเกาะ 6 เดือนอย่างหน้ำมรูดม อยากให้อุทยานช่วยส่งเสริมการเลี้ยงปลาในกระชัง แทนการค้าหอยค้าปลาอย่างเก่าๆ และจะได้เป็นหูเป็นตาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีพต่อไปในอนาคต

นายก้อง กล้าทะเส / กันยายน 2545

หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเป็นอีกหน่วยงานราชการหนึ่งที่มีสถานีย่อยตั้งอยู่ที่เกาะสุรินทร์เหนือ มีหน้าที่คอยดูแลและปกป้องน่านน้ำไม่ให้มีการทำการประมงที่ผิดกฎหมาย สถานีนี้เป็นสถานีย่อยขนาดเล็ก มีลูกจ้างชั่วคราวประจำการอยู่ไม่กี่คน รวมทั้งงบประมาณก็มีน้อย การตรวจตราปราบปรามจึงไม่เข้มแข็งมากนัก แต่ทางหน่วยก็ยังพยายามประชาสัมพันธ์ให้มอแกนเลิกการทำประมงแบบทำลาย เช่น การเก็บปะการัง การล่าเต่า ในปี 2538 ได้มีการตั้งโรงเรียนสอนวิชาพื้นฐานเพื่อให้มอแกนอ่านออกเขียนได้ และในปี 2540 ได้มีการสอนทักษะวิชาชีพ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันโรงเรียนนี้มีสถานะเป็นสาขาหนึ่งของโรงเรียนเกาะพระทอง โดยได้รับสวัสดิการนมสดสำหรับนักเรียนจากสำนักงานประถมศึกษา อ.คุระบุรี ส่วนอุปกรณ์การเรียนและอุปกรณ์กีฬาบางส่วน ได้รับการบริจาคจากนักท่องเที่ยว ทางโรงเรียนยังได้กระตุ้นให้นักเรียนรู้จักวัฒนธรรมดั้งเดิมพร้อมๆ ไปด้วยการยกระดับคุณภาพชีวิต เพื่อให้ชีวิตของมอแกนมีคุณค่าและความหมายยิ่งขึ้น โดยผ่านกระบวนการศึกษา

ส่วนหน่วยงานบริหารระดับตำบล หรือหน่วยงานการปกครองนั้นมีข้าราชการหมุนเวียนและผลัดเปลี่ยนกันบ่อยมาก ทำให้การประสานงานไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งทัศนคติของหน่วยงานหรือข้าราชการก็ยังไม่ค่อยยอมรับคนพื้นเมืองว่าเป็นคนไทย เมื่อสิบกว่าปีก่อนผู้ว่าราชการจังหวัดพังงาเคยไปที่เกาะสุรินทร์มีการพูดถึงปัญหาการไม่มีบัตรประชาชนของมอแกน แต่กว่าที่ชาวมอแกนจะได้บัตรประชาชนก็ใช้เวลาอีกหลายปีหลังจากนั้น โดยที่อีก 200 คนเพิ่งได้บัตรเมื่อไม่นานมานี้เอง

การที่มีหน่วยงาน มีคนภายนอก มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของมอแกนมากขึ้นทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เคยอยู่ท่ามาหากิน และเดินทางอย่างอิสระ วันนี่มอแกนถูกจำกัดขอบเขตด้วยกฎเกณฑ์และเงื่อนไขหลายอย่าง จากหลายฝ่าย นอกจากนี้ยังมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยภายในของชุมชนเองและความเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรธรรมชาติด้วย อย่างไรก็ตามชีวิตก็ยังคงดำเนินต่อไป ในภายหน้าอาจมีหน่วยงาน องค์กรเข้าไปมากกว่านี้อีกก็ได้ เงื่อนไขก็คงมากขึ้นตามตัว การปรับตัวของมอแกน การปรับทัศนคติของหน่วยงาน การสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันทำ

ให้เกิดขึ้น มอแกนเองก็ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการอนุรักษ์รากเหง้า
ดั้งเดิมของเผ่าพันธุ์ของตนต่อไป

เรือก่าบาง หัวใจของวิถีชาวเล

ด้วยชีวิตที่ต้องอาศัยท้องทะเลเป็นถิ่นฐาน เรือหรือ“ก่าบาง” จึงเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต
ของมอแกน โดยเป็นทั้งพาหนะ เครื่องมือทำมาหากิน บ้านพักอาศัย และบ่อยครั้งก็
เป็นที่เกิดและที่ตายของมอแกน ก่าบางลำสุดท้ายที่เกาะสุรินทร์ ทำให้ทีมวิจัยของ
โครงการวิจัยนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกิดแรง
บันดาลใจอยากให้มีเรือก่าบางมาลอยลำอวดโฉม ประกาศสัญลักษณ์แห่งภูมิปัญญา
ชาวมอแกนให้คนภายนอกได้รับรู้มากขึ้น การลงมือบันทึกวิธีการทำก่าบางของทีม
วิจัยจึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับที่ชาวมอแกนลงมือทำก่าบางลำใหม่...

ก่าบางมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือมี “ง่าม” หรือรอยหยักเว้าที่หัวเรือและท้ายเรือ
ประโยชน์ใช้สอยของง่ามที่หัวและท้ายเรือก็ถือเป็นทั้งที่ปีนและก้าวขึ้นลงเรือ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมอแกนลงทะเลเพื่อว่ายน้ำและดำน้ำ การขึ้นเรือทางข้างเรือที่
มีกราบทำด้วยไม้ระกำเป็นไปได้อย่างเพราะไม้ระกำที่เสียบต่อกันด้วยซี่ไม้ไผ่แน่นไม่
แข็งแรงพอที่จะรับน้ำหนักคนโหนขึ้น ง่ามมีประโยชน์สำหรับเป็นที่จับยึดเวลาลาก
เรือขึ้นและลงหาด

นักมานุษยวิทยายังให้ความหมายของง่ามเรือในเชิงสัญลักษณ์เปรียบเทียบกับ
ร่างกายของมนุษย์คือมีปากและมีทวาร เรือเป็นเสมือนมนุษย์คนหนึ่ง คำเรียกส่วน
ต่างๆ ของเรือ ก็มาจากคำเรียกอวัยวะในร่างกายของคน เช่น หละแก๊ (ท้อง) ตะบิน
(แก้ม) ตูโก๊ะ (คอ) บ่าฮ้อย (ไหล่) ตะบั้ง (ซี่โครง) ทำให้ก่าบางของมอแกนมีชีวิต
ขึ้นมาจริง เมื่อรวมกับความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างที่ทำกับก่าบางแล้ว ก็ยังทำ
ให้ก่าบางมีความหมายในมิติของจิตวิญญาณสูงขึ้น ในการทำก่าบางนั้น มอแกน
พิถีพิถันในการเลือกวัสดุ ชนิดไม้ เครื่องมือ และวิธีการตามภูมิปัญญาของบรรพชน
อย่างเคร่งครัด

ในการไปตัดไม้พวกเขาเลือกใช้ “เหล่าลัด แซบ” ซึ่งเป็นชื่อถาวรลัษณิดหนึ่งในภาษา
มอแกน โดยนำมาใช้เสมือนชื่อเอกสารพัดประโยชน์สำหรับการผูกยึดและดึงต้นไม้
ทำนั้งร้าน และผูกมัดต่างๆ อีกมากมาย ไม้ที่เลือกตัดคือ “กะเอ๋ ปะ โอะเอะ” หรือไม้ชัน
ทองต้นที่มีความสูงยี่สิบห้าเมตร เพราะมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการทำมาดเรือ
โดยเฉพาะในเรื่องของขนาดและรูปทรงไม้ ก่อนจะโค่นต้นไม้ มอแกนจะทำนั้งร้าน
ที่สามารถใช้เหยียบได้ เพื่อให้สะดวกในการขึ้นตัดบริเวณโคนต้นไม้ในตำแหน่งที่
เหมาะสม จากนั้นพวกเขาจะช่วยกันตัดจนไม้ล้มแล้วใช้ “คูล่า” ซึ่งเป็นเครื่องมือแรง
พื้นบ้านแบบที่ใช้ในการขยับหรือหมุนไม้ที่มีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก เพื่อปรับ
ทิศทางตำแหน่งให้ง่ายสะดวกในการปฏิบัติการขั้นตอนไป จากนั้นพวกเขาจะ
ช่วยกันใช้ขวานลับเพื่อเปิดหน้าไม้ให้เรียบเป็นระนาบเดียวกัน การลงน้ำหนัก
ขวานในแต่ละครั้ง ถูกกำหนดด้วยตำแหน่งที่ทำเครื่องหมายเอาไว้ก่อนแล้วเสมอ
เพื่อให้ได้ขนาดและรูปร่างตามความต้องการ เมื่อผิวของไม้เรียบและมีระนาบที่
เสมอกันแล้วก็เชือกที่ชุบลงในน้ำที่ผสมผงถ่านบดละเอียดมาขึงให้ตึงเพื่อตีเส้นให้
ได้รูปทรงและความยาวของมาดเรือ ตามขนาดที่ผู้สร้างเรือต้องการ หลังจากนั้นก็ตี
เส้นเป็นลายพื้นฉลามเพื่อเป็นเครื่องหมายในการลงตำแหน่งขวาน ทำให้การลับ
เฉาะ ไม้มีสัดส่วนที่สม่ำเสมอ การเฉาะแบบพื้นฉลาม ทำให้ง่ายต่อการขุดเนื้อไม้
ให้เป็นร่อง

จากนั้นก็มาถึงขั้นตอนการมาดเรือและการลากเรือลงหาดโดยใช้ “อะ โยะ” ซึ่งเป็น
เครื่องมือดั้งเดิมที่ใช้สำหรับการขุดเนื้อไม้ให้เป็นร่องลึกตามต้องการ ต่อมาก็ใช้
“คูล่า” พลิกไม้เรืออีกครั้งแล้วใช้ขวานลับเกล้านเนื้อไม้ด้านข้างตามรูปแบบที่ได้ร่าง
เอาไว้ เรียบร้อยแล้วก็ใช้ขวานแต่งบริเวณท้องของไม้เรืออีกที เมื่อแต่งไม้เรือให้ได้
รูปร่าง และน้ำหนักที่เบาพอที่จะนำลงมาด้วยแรงคนทั้งหมู่บ้านได้ ก็ช่วยกันลากไม้
เรือลงจากจุดที่โค่นต้นไม้บนภูเขาหลังหมู่บ้านมายังบริเวณหาดทรายด้านหลัง
หมู่บ้านตามด้วยการใช้เรือหางยาวลากไม้เรือเลียบฝั่งทะเลมาขึ้นฝั่งที่หาดหน้า
หมู่บ้านแล้วก็ช่วยกันลากไม้ขึ้นมาวางไว้ในหมู่บ้านเพื่อเตรียมทำการแต่งไม้เรือใน
ขั้นตอนต่อไป

คราวนี้มอแกนใช้ “ละเมะ” ซึ่งเป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งในการแต่งไม้เรือ หลังจาก
การแต่งไม้เรือเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำคานยกเรือ เพื่อเตรียมการเผาเรือและเบิกกราบ

เรือในครั้งที่ 1 เพื่อนๆอีกกลุ่มจะเตรียมสุ่มฟินรอ เมื่อสุ่มไฟได้ที่ก็ยกเรือขึ้นตั้งบนคานที่เตรียมไว้ แรกเริ่ม ไม้เรือจะอยู่ในลักษณะคว่ำเพื่อให้ได้รับความร้อนจากการเผารมควันซึ่งจะทำให้เนื้อไม้ขยายตัวออกและมีความยืดหยุ่นมากขึ้นกว่าเดิมด้วย จากนั้นพวกเขาช่วยกันพลิกไม้เรือให้หงายขึ้นเพื่อทำการ “เบิกกราบเรือ” หรือการทำให้ไม้เรือขยายแเบะกว้างออกโดยการรั้งของชุดเครื่องมือและอุปกรณ์ไม้ที่เรียกว่า “กละ” ที่ถูกนำมาสวมทั้งหัวและท้ายไม้เรือในขณะที่กำลังเบิกเรือ เพื่อป้องกันการแตกและดีดออกของไม้เรือ และช่วยลดและป้องกันอันตรายต่อผู้ทำเรือในขณะที่ทำการเบิกกราบเรือ ในระหว่างนั้นก็สังเกตการเบิกเรือเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างฝั่งซ้ายและขวาเพื่อพยายามให้ไม้แเบะออกให้ได้มากที่สุด พวกเขาใช้ไม้วัดขนาดความหนาบางของไม้เรือ เพื่อที่จะแต่งไม้เรือให้มีความหนาสม่ำเสมอตลอดทั้งลำเรือขั้นตอนนี้ต้องแข่งกับเวลาในขณะที่เนื้อไม้ยังร้อนและอ่อนตัวอยู่ เป็นการแต่งเรือหลังจากการเผาครั้งแรก โดยการใช้แรงคนเข้าช่วยกันคนละไม้ละมือและต้องอาศัยทั้งความชำนาญ ความรวดเร็วและความสามัคคี ตลอดกระบวนการทำเรือก่าบาง ต้องเบิกไม้เรือแบบเดียวกันนี้อีก 2 ครั้งก่อนที่จะแต่งหัวและท้ายเรือ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของเรือมอแกน เมื่อมาดเรือมอแกนเสร็จสมบูรณ์แล้วก็รอกอຍการเสริมกราบและประกอบเป็นลำเรือมอแกนต่อไป

ในสมัยก่อนนั้นมอแกนเลือกใช้ไม้ระกำในการเสริมกราบเรือ แต่สมัยนี้นิยมใช้ไม้กระดานทำแทนเพราะคงทนกว่ามาก แม้ว่าจะทำยากกว่าและใช้เวลานานกว่า ต้นไม้หนึ่งต้นทำเป็นไม้กระดานได้เพียง 2 แผ่นเท่านั้น เริ่มจากการผ่าไม้ทั้งต้นให้แยกออกจากกันเป็นสองส่วนเสียก่อน แล้วก็ช่วยกันใช้ขวานสับเอาเนื้อไม้ออกโดยพวกเขาได้กะขนาดความหนาของแผ่นไม้กระดานไว้คร่าวๆ แล้ว คือหนาราวๆ 3-4 นิ้วมือทาบวัด เมื่อได้ขนาดก็ใช้ขวานแต่งไม้กระดานให้เป็นแผ่นมีความหนาตามที่ต้องการ โดยให้มีขนาดและน้ำหนักที่เบา สะดวกในการนำลงจากภูเขา จากนั้นก็ชักลากไม้กระดานลงมาไว้ที่หมู่บ้าน เพื่อทำการแต่งให้เรียบและได้ขนาดที่เหมาะสม เตรียมสำหรับการประกอบเรือในขั้นขั้นตอนต่อไป จำนวนไม้กระดานต้องใช่ทั้งหมด 6 แผ่น ต่อจากนั้นก็วัดขนาดไม้เพื่อทำกระดูกงูเพื่อเสริมความแข็งแรงให้กับมาดเรือก่อนที่จะประกอบแผ่นไม้กระดานทีละแผ่นเข้ากับมาดเรือแล้วประกบด้วยไม้ “ปาโตะะ” เพื่อยึดไม้กระดานเข้ากับมาดเรือให้แข็งแรงอีกทีหนึ่ง หลังจากขั้นตอนนี้ทั้งหมดนี้แล้ว มอแกนจะปูไม้กระดานรองนั่ง ดอกหมัน ทำฝาข้าง

เรือ (บีไอ) ที่สานจากไม้ไผ่ แล้วประกอบหลังคาเรือจากใบเตยหนาม ซึ่งเย็บเป็นคันเหมือนบ้านแบบที่บรรพบุรุษเคยอาศัย หลังจากนั้นจะหาไม้มาประกอบเป็นหางเสือและเหลาไม้แจว พร้อมทั้งจะติดเครื่องยนต์แล้วลงน้ำได้เลย

ขนาดและรูปทรงไม้จะมีความสำคัญในแง่ความรู้สึกของผู้เป็นเจ้าของเรือด้วย ยกตัวอย่างเช่น มอแกนจะพยายามเลือกไม้ที่มีลักษณะของลำต้นที่สูงตรง ปราศจากค่อม ไม้หรือหากมีก็ขอให้ให้น้อยที่สุด โดยพวกเขามีความเชื่อในเรื่องของการทำเรือว่า หากมอแกนผู้ใดเลือกไม้มาทำเรือที่มีลักษณะเป็นตะปุ่มตะป่ำ เมื่อย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในเรือแล้ว ตัวเจ้าของเรือนั้นจะเจ็บไข้ ตามเนื้อตามตัวจะเป็นโรคผิวหนังที่เป็นตุ่มๆ ลักษณะเหมือนกับไม้ที่นำมาทำเป็นเรือนั้นเอง ดังนั้นมอแกนจึงมีความเชื่อที่เป็นกรอบให้พิธีถักนิตในการเลือกไม้ที่จะนำมาทำเรือเป็นอย่างมาก และยังมีพิธีขอไม้จากเทพยดาอารักษ์ในป่าก่อนตัดไม้ด้วย

จากขั้นตอนและวิธีการทำก่าบางทั้งหมดจะเห็นได้ชัดเจนถึงพลังความร่วมมือระหว่างญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ความเกื้อกูลต่อธรรมชาติ ความสามารถในการพลิกแพลงผ่อนแรงจากหนักเป็นเบา ความรู้เท่าทันแรงไฟและความยืดหยุ่นของเนื้อไม้ ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนและโครงสร้าง หรือแม้กระทั่งความฉลาดในการการเลือกชนิดและขนาดของไม้รวมทั้งเครื่องมือต่างๆ

สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ผ่านการคิดค้น ลองผิดลองถูก มาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน กว่าก่าบางจะสมบูรณ์แบบ ออกไปแล่นลอยลำนำพาชีวิตของมอแกนไปอยู่กลางทะเล และเดินทางแรมรอนผ่านน่านน้ำและเกาะแก่ง ฝ่าแสงแดดและพายุฝนได้ ถ้าหากก่าบางไม่สมบูรณ์ ทนทาน แข็งแกร่งพอ ชีวิตของมอแกนก็อาจต้องจมสู่ท้องทะเลพร้อมก่าบาง แต่ที่ผ่านมาน้อยนักที่จะจมถ้าไม่เจอพายุคลื่นลมที่หนักจริงๆ

นอกจากก่าบางแล้ว ชาวมอแกนยังมี “ฉ่าพัน” ผู้เปรียบเสมือนลูกของก่าบาง ฉ่าพันเป็นเรือขนาดเล็กที่ใช้เพื่อออกไปทำมาหากินในระยะใกล้ๆ อีกทีและเป็นทั้งเรือสำรองยามฉุกเฉิน นับว่าเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับชีวิตที่อยู่กับการรอนแรมไปในทะเลจริงๆ รถยนต์และจักรยานยนต์มีความสำคัญต่อกันบนบกอย่างไร ก่าบางและฉ่าพันก็มีความสำคัญต่อมอแกนไม่น้อยไปกว่ากัน ข้อแตกต่างเพียงประการ

เดียวคือชาวเมืองต้องใช้ “เงิน” เพื่อให้ได้มาซึ่งพาหนะในขณะที่ชาวมอแกนใช้ “ภูมิปัญญา” และ “ความร่วมมือร่วมใจ” ในการสร้างสรรค์พาหนะของพวกเขา อย่างไรก็ตาม การสร้างท่าบางใหม่ๆ ในยุคนี้ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะพวกเขาต้องขออนุญาตตัดไม้จากทางอุทยานฯ เสียก่อน

เสาหล่อโบลง...เสาหลักแห่งจิตวิญญาณบรรพชน

วันขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนห้าของทุกปีคือกำหนดการจัดพิธีฉลองเสาหล่อโบลง เสาหลักแห่งจิตวิญญาณบรรพชน ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งของชาวมอแกนเกาะสุรินทร์ ผู้ที่เคยได้รับนิยามจากคนส่วนใหญ่ว่าเป็น “ชาวเลกลุ่มสุดท้ายที่ยังดำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมมากที่สุด” ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะใน

อดีตคลื่นลมทะเล ได้เป็นปรากรกักกันวัฒนธรรมใหม่ให้ยากแก่การเดินทางเข้าไปถึง แม้กระนั้นก็ยังมียักเดินทางที่ใฝ่รู้เช่นมาร์เซล โล คาร์ โดลาโน ชาวสวิสซึ่งเคยคลุกคลีอยู่กับมอแกนที่หมู่เกาะมะริด ในประเทศพม่าร่วมหกปี และอาจารย์ณฤมล อรุโณทัย จากโครงการนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเข้าไปคลุกคลีกับมอแกนเกาะสุรินทร์ตั้งแต่ปี 2536 ช่วยนำข้อมูลความรู้และภูมิปัญญาของชาวมอแกนมาเผยแพร่ให้สังคมภายนอกได้รับรู้และเข้าใจชาวมอแกนมากขึ้นซึ่ง นับว่าเป็นประโยชน์แก่นักวิจัยหรือผู้ที่อยากศึกษาวิถีชีวิตมอแกนรุ่นหลังเป็นอย่างยิ่ง

สมัยก่อนวิถีชีวิตของมอแกนจะผูกพันกับธรรมชาติมากและบางความเชื่อก็ผูกพันกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่เรียกว่า ผี หรือเจ้าที่อย่างเหนียวแน่นเช่นกัน อย่างเช่นพิธีเสาหล่อโบลงก็เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่เกี่ยวพันกับ ผี เจ้าที่ และวิญญาณบรรพบุรุษ ในอดีตความเชื่อที่ว่าทรัพยากรธรรมชาติถูกควบคุมโดยสิ่งเหล่านี้ ทำให้มอแกนไม่กล้าทำลายธรรมชาติเพราะกลัวผี หรือเจ้าที่ เช่นเมื่อเด็กมีochenเอาขวดไปปาที่หัวแหลมแล้วปวดท้องอย่างรุนแรง ผู้เฒ่าก็เชื่อว่านี่คือการถูกเจ้าที่ลงโทษ ยิ่งถ้าทำในเดือนหล่อโบลงเจ้าที่ยิ่งแรง ต้องทำพิธีกรรมแก้โดยการเชิญเจ้าที่มาเข้าทรงในร่างของคนทรงผู้ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างโลกแห่งจิตวิญญาณกับโลกมนุษย์ มาร์เซล โล เคยกล่าวไว้ว่า “ภาษาที่ผู้เฒ่าใช้ตอนเข้าทรงไม่ใช่ภาษามอแกน แต่เป็นภาษา

มาเลย์โบราณ จากการศึกษามอแกนในพม่ามาหกปี ได้เห็นวัฒนธรรมการเข้าทรงของมอแกนหลายกลุ่ม การเข้าทรงมีหลายระดับ ตั้งแต่เข้าทรงระดับสูงเพื่อทำนายอนาคต และเข้าทรงระดับธรรมดาเพื่อปิดเป่าโรคภัย”

ก่อนถึงพิธีเสาะหล่อโอง ขวามอแกนจะเตรียมเสาไม้ 4 ต้นที่แกะสลักเป็นหน้าของแอบ๊าบ อีบูม ตีมะ และชะต้อยที่ถูกตกแต่งด้วยเปลือกหอย ตีมะเป็นลูกสาวของอีบูม และเป็นภรรยาของชะต้อย นอกจากนี้ก็มีศาลเจ้าขนาดย่อม ลักษณะเป็นเรือนสูงหลังคาจั่วทำด้วยไม้ ในศาลตั้งถาดเครื่องเซ่น เป็นขนมต่างๆ ที่ทำจากแป้ง ข้าวเหนียว ข้าวตอก อีกงานหนึ่งเป็นขนมแป้งทอดที่ปั้นเป็นรูปสัตว์ต่างๆ ตัวเล็กๆ ทั้งปลา ปลาฉาว หมาและเต่า ทั้งหมดถูกจัดวางอยู่ริมชายหาดอ่าวช่องขาดบนเกาะสุรินทร์ใต้ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับหาดทรายด้านหลังของที่ทำการอุทยานฯ ของเกาะสุรินทร์เหนือ ที่นี้เคยเป็นหมู่บ้านเก่าของมอแกน เพราะเป็นบริเวณที่คลื่นลมสงบ มีแหล่งน้ำจืดอยู่ใกล้ แต่เมื่ออุทยานฯ เข้ามาได้เจรจาขอซื้อพื้นที่ตรงนี้เป็นที่ทำการอุทยานฯ ทำให้มอแกนต้องอพยพไปตั้งหมู่บ้านที่อ่าวไทรเอนก่อนที่บางส่วนจะแยกมาอยู่ที่อ่าวบอนซึ่งอยู่ไม่ไกลจากที่ทำการอุทยานฯ เกาะสุรินทร์เหนือมากนัก ปัจจุบันหมู่บ้านทั้งสองแห่งมีขวามอแกนรวมกัน ประมาณ 200 คน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับมอแกนในเกาะมะริดที่มีประมาณ 2,000

ในพิธีเข้าทรงฉลองเสาะหล่อโอง เมื่อปี 2546 คุณจักรพันธ์ กังวาท นักเขียนจากวารสารสารคดี เคยบันทึกไว้ว่า “ขณะที่เรือหัวโทองสองสามลำนำมอแกนจากอ่าวบอนและอ่าวไทรเอนมาที่งาน พวกคนทรงรุ่นวัยกลางคน ทั้งป้ามีเซีย ลุงซาและ ลุงดูนุง ป้ามูกิ ป้าตอฮะ แม่เต่าอีกสองสามคน และคนตีกลอง นั่งรวมกลุ่มกันอยู่ที่หน้าเสาะหล่อ โองทั้งสี่ต้นแล้วเริ่มทำพิธีเข้าทรง ป้ามีเซียกลายเป็นคนละคนกับเมื่อตอนบายที่เกี่ยวกระเช้าเข้าแห่คนนั้นคนนี้ บัดนี้แกดูสำรวมจริงจัง กางซีพัดไปวางบนหัวคนอื่น แล้วนำมาฟ่งพินิจ เป็นการทำนายอนาคต เสี่ยงร้องเพลงดังระคนจังหวะกลอง ฟ่าเบื่องบนค่อยๆ หม่นแสงลงทุกที ผมยืนอยู่กับหนุ่มสาวมอแกน วัยรุ่นและเด็กๆ ที่ล้อมวงดูพิธีเข้าทรง แม่เต่าป๊ะเย่ไบหน้ายับย่นบ่งบอกว่าจะอยู่ในวัยไม่ต่ำกว่า 80 พาสังขารร่วงโรยลุกขึ้นร้ายรำ กระทั่งล้มพับแน่นิ่งบนพื้นทราย ลูกหลานต้องพาไปนอนพัก แม่เต่าอีกคนร่างหอมผูกผ้าแดงคาดหน้าผาก แกนงัดขัดสมาธิ ผงกหัวขึ้นลงอย่างถี่เร็ว ฝ่ามือรวัดบเข้าเหมือนกำลังปลุกเร้าตัวเอง ลุงดูนุง ป้ามูกิ ป้า

มิเชียร้องเพลงโต้ตอบกันด้วยน้ำเสียงทอดสูงต่ำคล้ายเพลงสวด ป้าคออะคล่องผ้าแพรสีฟ้าพาดไหล่ นั่งตัวสั้นเร่า ลูกขึ้นเดินแขนขาวาดกระตุก คนทรงอื่นๆ ลูกขึ้นตาม ยิ่งดึกเสียงร้องเสียงกลองยิ่งเร่าระรัว เทียนหลายเล่มที่จุดไว้กลางวงเปล่งแสงสว่างเรืองรอง แต่รอบนอกกลับห้อมล้อมด้วยความมืดมิด จึงดูเหมือนตัดขาดจากโลกภายนอก มองไปไม่เห็นอุทยานฯ ไม่มีนักท่องเที่ยว เวลานี้มีแต่บรรดาคคนทรงที่กำลังสื่อสารกับผีบรรพบุรุษผู้ล่วงลับและลูกหลานที่รุ่มล่อม หากทรายแห่งนี้กลายเป็นสถานที่ที่โลกมนุษย์และโลกวิญญาณรวมเป็นหนึ่งเดียว ลูกคุณร้องเพลงอยู่ดีๆ ก็ตัวสั้นลุกขึ้นป็นเสาดันหนึ่งอย่างรวดเร็ว สาหหล่อ โบกทั้งสี่ตีนปักอยู่บนพื้นทราย ไม่ลืกนั๊ก ความสูงและขนาดของมันก็ดูไม่มั่นคงพอที่จะรับน้ำหนักคนคนหนึ่ง เอาเสียเลย วูบแรกผมตะลึงเพราะลูกคุณง่าที่รู้จักนั้นเป็นคนเรียบร้อย ใจดี เวลานี้ลูกคุณยืนตระหง่านเหยียบบนหัวเสาทิ้งสองต้น โยกย้ายส่ายกายข้ามไปเหยียบต้นอื่น ขึ้นวูบรวด ปากพรั่นพุด แล้วนั่งลงไขว่ห้างห้อยขาคร่อมหัวเสาดันหนึ่ง เอาฝ่ามือป้องหน้าผาก ดวงตาเลื่อนลอยเหมือนคนไร้สติมองฝ่าเวียงความมืดไปทางฝั่งอุทยาน ผมเดินเลี้ยวความอีกทีก็ออกมาเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ยังจำเรื่องที่มอแกนเล่าให้ฟังได้ว่า สมัยสักสิบปีมาแล้วในงานหล่อ โบกจะมีคนมาร่วมอย่างเนืองแน่น มอแกนทุกคนจะหยุดงานเพื่อมาร่วมพิธีที่จัดเป็นเวลาสามวัน ญาติมิตรมอแกนจากพม่าก็พากันมามาก เรือมอแกนจอดเรียงหน้าหาดเป็นแนวยาวเหยียด...ทำให้อัดจินตนาการภาพอดีตนั้นไม่ได้”

ในปัจจุบันแม้ยังมีงานหล่อ โบกแต่ ความเข้มขลังของพิธีกรรมอาจไม่เหมือนในอดีต เมื่อก่อนผู้เฒ่าเคยบอกว่า “งานหล่อ โบกสมัยก่อน มอแกนเช่นผีด้วยเต่าทะเล ในงานมอแกนยังกินหอยเม่น ปลิงทะเล เปรียง หอยนางรม ปลา แต่เดี๋ยวนี้อุทยานฯ ห้ามไม่ให้จับเต่า ให้ใช้ไก่แทน” ส่วนหัวหน้าอุทยานฯ บอกว่า “สมัยก่อนมอแกนชอบกินเต่ามาก เนื่่อมันอร่อยตัวใหญ่ เขากินเต่ากระ เต่าตนุ จับได้ตัวหนึ่งก็ต้มไปหลายวัน เขาบอกว่าเอามาทำพิธีหล่อ โบก เพราะผีบรรพบุรุษชอบ ผมบอกหยุดๆ ขอร้อง เอาไก่ไปแทนจะเอาที่ตัวก็ให้” เครื่องเช่นที่เปลี่ยนไป จำนวนผู้เข้าร่วมที่ลดลง ทั้งๆ ที่มอแกนยังให้ญาติจากพม่าเข้ามาร่วมงาน อาจทำให้จิตวิญญาณบรรพบุรุษอ่อนแอลงได้ เพราะ ไม่ได้เครื่องเช่นที่ชื่นชอบ หรือลูกหลานญาติมิตรมากัน ไม่มากเหมือนก่อน จะอย่างไรก็ดีแล้วแต่ ทรายใดที่มอแกนยังคงมีพิธีกรรมเสาหล่อ โบก พวกเขาก็ยังเชื่อมั่นว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะยังคงให้พลัง และปกป้องคุ้มครองเขาอยู่

เสมอ วิญญาณและพลังเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ลึกลับ มีคุณค่าและความหมายเกินกว่าที่เทคโนโลยีสมัยใหม่จะเข้าไปพิสูจน์และถอดรหัสมันได้ นอกจากผู้ที่ได้รับผลโดยตรงเท่านั้นที่จะรับรู้และสัมผัสในพลังอันศักดิ์สิทธิ์นั้นได้ด้วยตนเอง

บทส่งท้าย

การทำความเข้าใจในคุณค่าและความหมายของชีวิต นับว่าเป็นเรื่องลึกซึ้งที่ต้องใช้เวลา ใช้ประสบการณ์ มุมมอง ทักษะคิด ความคิดและความเชื่อมาเชื่อมโยง แปลความหมาย และถอดรหัสจากสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อสื่อสารให้ทุกคนที่ถูกศึกษาและคนที่ไม่ได้ศึกษาเข้าใจซึ่งกันและกัน จากการเรียนรู้คุณค่าและความหมายจากชีวิตมอแกน ทำให้ผมได้พยายามเชื่อมโยง ความงดงามของชีวิตระหว่างคนกับธรรมชาติ ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพื่อให้เห็นถึงความ เป็นมา เป็นอยู่ และที่กำลังจะเป็นไป ชีวิตมอแกนเป็นชีวิตที่ค่อนข้างลึกลับในสายตาของคนเมือง ความจริงแล้วในวัฒนธรรมมอแกนมีความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญาที่ดี งามหลายอย่างถูกเก็บงำไว้เพื่อรอคอยการค้นหาและเปิดเผย น่าเสียดายที่สิ่งดีๆ บางเริ่มเลือนหาย ไปจากการเปิดรับความทันสมัยที่เดินทางไปพร้อมๆ กับสื่อและผู้คนจากภายนอกที่ไม่ค่อยเข้าใจความงดงามเรียบง่ายตามวิถีของมอแกน พร้อมกับ เกิดพฤติกรรมและแบบแผนการบริโภคความเป็นอยู่ใหม่ๆ ขึ้นมาแทน แม้ทุกอย่าง ต้องเป็นไปภายใต้เงื่อนงำของกาลเวลา แต่การเรียนรู้ ปรับตัว เพื่อให้รู้เท่าทัน สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นและเลือกบริโภคในสิ่งที่เหมาะสมนับเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับ ชาวมอแกน ควบคู่ไปกับการเรียนรู้เพื่อที่จู้จักและเข้าใจในรากเหง้าของเผ่าพันธุ์ตนเอง โดยเฉพาะสำหรับมอแกนรุ่นใหม่ เพราะรากเหง้าที่แข็งแรงจะช่วยให้เขา ยืนหยัดอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและมั่นคง สามารถต้านต่อกระแสวัฒนธรรมใหม่ที่ ฝักใฝ่ล้นลม ไหลบ่าเข้ามาในชีวิตพวกเขาได้

การศึกษาของผมในครั้งนี้ ได้รับข้อมูลและบทเรียนที่ดีๆ จากผู้คนต่างเผ่าที่เข้าไป ศึกษาชีวิตชาวมอแกนอย่าง ลึกซึ้ง เช่นอาจารย์นฤมล อรุโนทัย และคุณอัคนิ มูลเมฆ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มอแกนอย่างถึงแก่น รวมถึงกลุ่มนักเขียนจาก ล้านนา ที่ “มาเพื่อ..บอกรักอันดามัน” และผู้ไปร่วมสังเกตการณ์พิธีหล่อโบบอย่าง คุณจักรพันธ์ กังวาล นักเขียนวารสารสารคดี ทุกท่านที่เอ่ยมานี้ นับเป็นเป็นผู้นำทาง

...ในการเดินทางสู่การเรียนรู้วิถีมอแกนและเป็นผู้ที่มีคุณูปการต่องานเขียนชิ้นนี้เป็น
อย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังมีบรรดาคนทำงานเพื่อสังคมอีกหลายคนที่คุณคลีร่วมทุกข์
ร่วมสุขอยู่กับมอแกน ณ เกาะแก่งแห่งอันดามัน พวกเขาเหล่านี้ได้ช่วยให้ข้อมูล
ข้อคิดเห็น และความรู้ที่ลึกซึ้ง ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเข้าถึงมอแกน แม้จะ
เป็นเพียงความเห็นที่ยังบอกไม่ได้ว่าถูกหรือผิด แต่ความรู้ที่เหล่านั้นถูกกลั่นกรอง
มาจากประสบการณ์จริงซึ่งผมถือว่ามีความอย่างยิ่ง

บางเรื่องราวบางมุมมองกับพี่น้องชาวมอแกน-มอแกลน ที่ผมได้ไปเรียนรู้ ไปสัมผัส
ในครั้งนี้ อาจเป็นแค่เพียงจุดเริ่มต้นของการศึกษาเท่านั้นเอง เพราะวิถีของพวกเขาที่
เดินทางรอนแรมอยู่ในท้องทะเลนั้นยาวนานจนเกินที่จะบอกเป็นระยะทางและเวลา
ได้ บรรพบุรุษของพวกเขาได้เคยฝ่าพายุ ลม ฝน แม้กระทั่งสิ้นนามิก็นับครั้งไม่ถ้วน
ชีวิตพวกเขาจึงเป็นตำนานอันยิ่งใหญ่ที่ผ่านการบอกเล่า การบันทึกซึ่งบางครั้งก็อาจ
ตกหล่นคลาดเคลื่อนได้เมื่อเวลาหรือสถานการณ์ได้เปลี่ยนไป แต่อย่างไรสำหรับผม
แล้วความรู้และความรู้สึกที่ผมได้จากการศึกษาในครั้งนี้ก็นับว่ามีค่าอย่างยิ่งซึ่งไม่สามารถ
ศึกษาได้จากสถาบันแห่งไหน หากชีวิตของมอแกนคือชีวิตที่เดินทางอย่างอิสระ
การศึกษากครั้งนี้ก็ทำให้ผมได้มีโอกาสเดินทางอย่างอิสระร่วมไปกับพี่น้องมอแกน
เช่นกัน.....

ขอน้อมคารวะแด่วิญญาณบรรพชนมอแกน
สำเร็จ เขษขันจิตฺร/ กันยายน 2549

หนังสือ/เอกสารอ้างอิง

อาจารย์ณัฐมล อรุโณทัย, บทความทางวิชาการ ของโครงการวิจัยนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , <http://161.200.28.201/andaman/th/>

คุณอัคนี มูลเมฆ หนังสือ มาเพื่อ..บอกรักอันดามัน

คุณจักรพันธ์ กังวาล นิตยสารสารคดี ฉบับที่ 220 เดือนมิถุนายน 2546, สำนักพิมพ์สารคดี กรุงเทพฯ

ชื่อที่อยู่ของคนที่คุณช่วย

1. นายสนานวารัก	บ้านทับปลา อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา
2. นายตุ้ นวารัก	บ้านทับปลา อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา
3. นางลาภ	บ้านทับตะวัน อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา
4. นายหืด หาญทะเล	บ้านทับตะวัน อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา
5. นายมงคล หาญทะเล	บ้านทับตะวัน อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา
6. นายกาลาน	เจ้าท่าที่ บ้านทับตะวัน
7. นายอนุศิษฐ์ เกาะกลาง	เจ้าหน้าที่ บ้านทับตะวัน
8. นางสาวกาญจนา เอียดคง	บ้านเกาะเหลา อ.เมือง จ.ระนอง
9. นายแพเน็ด	บ้านเกาะเหลา อ.เมือง จ.ระนอง

รายชื่อหนังสือที่จะจัดพิมพ์ครั้งต่อไปภายใต้โครงการ Tsunami Aid Watch

โครงการวิจัยระยะสั้น

1. วิถีและความเป็นมาของชาวมอแกน
2. โครงสร้างการปฏิบัติงานของเครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน(SAN) กรณีศึกษาเกี่ยวกับการสร้างบ้านและการฟื้นฟูชุมชน
3. โครงสร้างการปฏิบัติงานของเครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (SAN) กรณีศึกษาเกี่ยวกับการซ่อมเรือและสร้างอู่เรือชุมชน
4. ปัญหาที่ดินหลังภัยสึนามิ
5. การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในแถบชายฝั่งทะเลอันดามัน
6. สภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยน: ผลกระทบถาวรจากสึนามิที่มีต่อระบบนิเวศน์ชุมชน

โครงการวิจัยระยะยาว

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลการแก้ปัญหาที่ดินในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ
2. วิถีชีวิตชาวมอแกน (อิปซีทะเล) และ ประวัติการใช้ที่ดินของชนชาวมอแกน

รายชื่อหนังสือที่ได้จัดพิมพ์ไปแล้วก่อนหน้านี้

1. สึนามิ: การศึกษาการตอบสนองต่อภัยพิบัติในศรีลังกา, พร้อมบทความพิเศษเกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศไทยโดย คาร์ล เชกชไนเดอร์, ผู้อำนวยการโครงการTAW และ วไลทส์ วรรณกุล จัดพิมพ์โดยความร่วมมือของมูลนิธิไฮนริคเบิลล์ Brot für die Welt และ medico international กรกฎาคม 2549
2. สโคลปชาร์เตอร์การฟื้นฟูชุมชนสึนามิอย่างยั่งยืน หมายเลข ISBN 978 974 88189 7 9 เรียบเรียงโดยทีมงาน สึนามิ เอค วอทซ์ (TAW) หนึ่งในโครงการของมูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เชียงใหม่ ธันวาคม 2549

3. รูปแบบการเป็นเจ้าของพลังงานทางเลือก: การศึกษาถึงความเป็นไปได้เรื่องพลังงานทางเลือกที่ยั่งยืนของชุมชนที่จะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการด้านพลังงาน ISBN 978 974 7093 51 3
4. โซฟาร์สัญลักษ์ณ์เพื่อความยุติธรรมในการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติแบบเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเครื่องมือสนับสนุนการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติ เรียบเรียงโดยทีมงานโครงการสีนามิ เอด วอทซ์ ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิ ไฮน์ริค เบิลส์สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ISBN 978 974 8266 12 1
5. สีนามิกับองค์กรศาสนาคริสต์: ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมกับความช่วยเหลือขององค์กรศาสนาคริสต์หลังภัยสีนามิ กรณีศึกษาบ้านทุ่งหัวว่า, บ้านทับตะวัน และบ้านน้ำเค็ม อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา โดย พิกุล สิทธิประเสริฐกุล ภายใต้การสนับสนุนของเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ISBN 978 974 8410 25 8
6. 78 สัปดาห์หลังสีนามิ บทสรุปความช่วยเหลือเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณหลังเหตุการณ์สีนามิในประเทศไทย โดย คาร์ล เชกชไนเดอร์ และ วไลท์สน์ วรกุล ฉบับจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 ISBN 978 974 8410 24 1
7. เอกสารว่าด้วยการพัฒนาระบบเตือนภัยสีนามิในประเทศไทยในรูปแบบหนังสือรวบรวมข้อมูลพร้อมบทและสรุปข้อเสนอแนะจากชุมชนผู้ประสบภัย 3 เดือนภายหลังเหตุการณ์สีนามิ ส่วนที่หนึ่งเขียนโดย : ทีมงานโครงการ สีนามิ เอด วอทซ์: คาร์ล เชกชไนเดอร์, ทิวาวรรณ ชัยขาว และ รอมลี แมเราะ ส่วนที่สองจัดทำโดย: สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ: พฤศจิกายน 2548 – มกราคม 2551